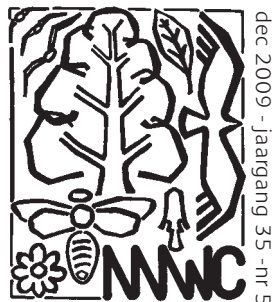

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Hak-al

IN DIT NUMMER

- IJsvogels tussen Lek & Linge 2008
- Hoe betrouwbaar is de vogelwerkgroep?
- Jaarkalender 2010

Colofon

Voor vragen over de bezorging,
Loes Plaisier
☎ 0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Yvonne van Gils
Fazantstraat 38
4105 WN Culemborg
☎ 0345 - 52 37 07
e-mail: redactie@nvwv.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Yvonne van Gils
Harry van de Warenburg
Ruud Post

Webbeheer:
Jouke Altenburg

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
e-mail: post@nvwv.nl
website: www.nvwv.nl

Vormgeving:
Ruud Post

Druk:
Meerpaal Grafimedia
Tiel

Oplage:
420 exemplaren

Distributie:
A. van de Berg, Y. en J. Bosma,
Th. & A. Boudewijn, J. Geven,
G. Greve, J.J. Geleedst, A. Jacobs,
Y. Jakobs-Lammers, fam J. Kievit,
L. v.d. Kooij, M. Steltenpool,
W. van de Ree, W.&C. Rubers,
W. de Rooij, H. v.d. Warenburg en
F. Waroux.

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
en wordt gratis onder haar leden verspreid.

*Deze Hak-al wordt op milieuverantwoord papier vervaardigd.
Gewaarborgd door het FSC certificaat.*

Beste Hak-al-lezers,

Dit wordt een bijzondere Hak-al. Alweer?, zult u zeggen. Ja, alweer. Maar deze keer extra bijzonder. Het is namelijk de laatste Hak-al die wordt opgemaakt door Ruud Post. En dat doet pijn bij de redactie. Sinds Ruud voor de editie van juni 2002 de opmaaktaken overnam van Breun Jansen is de Hak-al namelijk is verder uitgegroeid tot een bijna professioneel tijdschrift, waar andere verenigingen een puntje aan kunnen zuigen. Dat is voor een groot deel te danken aan zijn inspanningen om een gelikt product op tafel te leggen.

Het streven naar perfectionisme hield ook in dat Ruud hoe langer hoe meer tijd aan de opmaak kwijt was. Nu hij zich samen met zijn vrouw Tiny meer met de hondensport wil gaan bezighouden, bleek dat deze twee 'hobby's' niet meer te combineren waren. Met pijn in het hart, zoals hij zelf zegt, besloot hij daarom dat het mooi geweest is met de Hak-al. Jammer, maar zeer begrijpelijk.

Vervolgens hebben we gezamenlijk met het bestuur intensief gezocht naar een opvolger. Die hebben we, vooralsnog, gevonden in een bekend NVWC-gezicht, Jan Dirk Buizer, die wellicht assistentie krijgt van iemand die zich via het vrijwilligersinformatiepunt heeft aangemeld. Gezamenlijk gaan ze – in overleg met Ruud -toewerken naar de productie van de volgende Hak-al, zodat de overdracht zo geruisloos mogelijk verloopt.

Ruud neemt overigens afscheid met een knaller van een Hak-al. Naast de zeer amusante vaste rubrieken en leuke excursieverslagen hebben we deze keer namelijk maar liefst drie 'onderzoeksartikelen'.

Marcel Kok heeft de resultaten uitgewerkt van 'het jaar van de ijsvogel' dat de NVWC in 2008 hield en Jouke Altenburg heeft het afgelopen broedseizoen samen met Theo Boudewijn intensief onderzoek gedaan naar het broedsucces en de jongenoverleving van de boerenwaluw rond Culemborg, waarvan zij uitgebreid verslag doen. Theo heeft ook een onthullend stuk over het schatten van vogelaantallen gemaakt, op grond van een onderzoekje binnen de vogelwerkgroep. Naast deze diepgravende maar zeer lezenswaardige artikelen heeft Jouke een verslag vol wetenswaardigheden gemaakt over zijn bezoek aan de landelijke uilendag.

Kortom: een Hak-al boordevol fantastisch leesvoer. Het doet niet alleen recht aan de vele activiteiten van de NVWC als geheel, maar ook aan de kwaliteiten van Ruud als opmaker.

Veel leesplezier en alvast een goed begin van 2010 gewenst!

Louis van Oort

Nummer 5

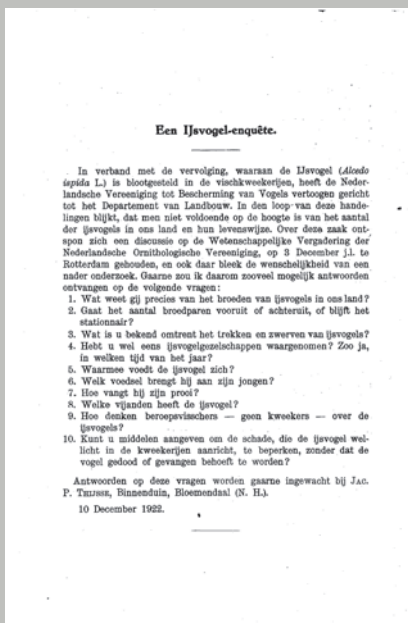
Het voorblad
Jonge boerenwaluw wordt gevoed
Foto: Jouke Altenburg

- 04** IJsvogels tussen Lek & Linge in 2008
- 07** *VOORJAARSNOTITIES* Kijkscherm Beusichemse Waard
- 08** Het steunpunt NME Culemborg
activiteiten & nieuws
- 10** De landelijke uilendag van 31 oktober
Wat kan de NVWC ermee?
- 13** Nieuws van het bestuur
- 14** Paddenstoelenexcursie *Wijboschbroek*
- 15** Waar komt die naam vandaan???
Logische naam, of niet toch? De kerkuil
- 17** Hoe betrouwbaar is de vogelwerkgroep?
- 20** Goed gezien tussen Lek en Linge
augustus - oktober 2009
- 25** Van de leeplank
Periode juni - september 2009
- 28** Paddenstoelenexcursie naar landgoed Soelen
- 30** Boerenwaluwen boeien een heel lang broedseizoen lang
- 36** Jaarkalender 2010
35 jaar NVWC
- 39** Convocaties
- 42** kort bericht
- 43** Adressen
- 44** Agenda

Ijsvogels tussen Lek & Linge in 2008

door: Marcel Kok

In 2008 hebben we met de vogelwerkgroep geprobeerd om systematisch alle waarnemingen van de ijsvogel in het werkgebied van de NVWC in beeld te brengen. Daarmee waren we geen jaar te vroeg; de koude van rond de jaarwisseling 2008-2009 heeft er flink ingehakt.

Tussen Lek en Linge was in 2008 een waarneming van de ijsvogel bijna vaste prik. In totaal zijn er bijna 200 waarnemingen van ijsvogels (vaak ook meerdere exemplaren) door meer dan 35 verschillende waarnemers doorgegeven. In totaal zijn er circa 10-15 territoria vastgesteld van mogelijke broedparen. Door de koude eind 2008, begin 2009 lijkt landelijk gezien de ijsvogelstand gehalveerd te zijn (Sovon, 2009) en zijn ijsvogels ook in ons werkgebied aanzienlijk afgenomen. In dit artikel worden de waarnemingen van de ijsvogels tussen Lek en Linge uit 2008 uitgewerkt en vergeleken met historische waarnemingen uit het werkgebied van de NVWC.

Aanpak

Waarnemingen zijn per e-mail doorgegeven; waarneming.nl was in 2008 nog niet beschikbaar op de NVWC-website. Er stonden oproepen om ijsvogelwaarnemingen door te geven op de NVWC website en in de Hak-al. Onze aanpak lijkt daarmee op de aanpak van Jac P. Thijssen in 1922 (zie tekst box). Waarnemingen komen vooral uit gebieden langs de Lek, in mindere mate de Linge en nog weer minder uit het gebied tussen beide rivieren. Dit is niet verwonderlijk gezien het voorkomen van zowel waarnemers als ijsvogels.

Vooraf in de eerste maanden van het jaar werden waarnemingen ingestuurd, daarna zakke dit wat in. Historische gegevens komen uit het NVWC-archief en het persoonlijk archief van Peter van Horssen (PvH). Peters archief bestaat uit systematische waarnemingen en tellingen binnen een deel van het werkgebied, namelijk het landgoed Mariënwaardt en de route Tricht-Culemborg. Interpretatie van de waarnemingen moet vanwege het niet-systematische karakter van de tellingen met enige voorzichtigheid gebeuren. Toch hebben we zoveel waarnemingen binnen gekregen dat er wel een aantal meer algemene conclusies te trekken zijn.

Ijsvogels in Nederland en in het rivierengebied

De Nederlandse ijsvogel is een stand- en zwerfvogel; ze broeden en overwinteren in ons land en waaiëren buiten de broedtijd uit. In de regel komen ijsvogels tot twee broedsels in de periode april tot september, maar ook drie keer komt voor en in Duitsland zijn ook wel vier broedsels in één seizoen vastgesteld.

Duits onderzoek in Sauerland laat zien dat als er slechts één broedsel is, er gemiddeld 6-7 jongen groot werden; bij 2 broedsels 13 jongen en bij 3-4 broedsels 20 jongen. Gemiddeld per ijsvogelbroedpaar worden er daar per jaar 9,3 jongen vliegvlug (dit is berekend over 290 broedpaar). De meeste jonge ijsvogels komen jaarlijks uit nesten die al gedurende vele jaren bezet zijn. Deze plekken zou je dus extra moeten beschermen (zgn. A-locaties) (Harder, 2009). In het rivierengebied bieden naast oeverwallen bijvoorbeeld de wortels van omgevallen populieren een geschikte broedlocatie.

De aantallen broedvogels in Nederland varieerden de afgelopen 40 jaar van nog geen 50 paar na een serie strenge winters tot 300-400 na een paar zachte winters (Teixeira, 1979). Verbetering van de waterkwaliteit (helder viswater), een gezonde visstand en meer aandacht voor gunstige nestomstandigheden komen de verspreiding ook ten goede. In 2008 piekte de Ijsvogelstand met ca 600 broedparen in Nederland (SOVON, 2009).

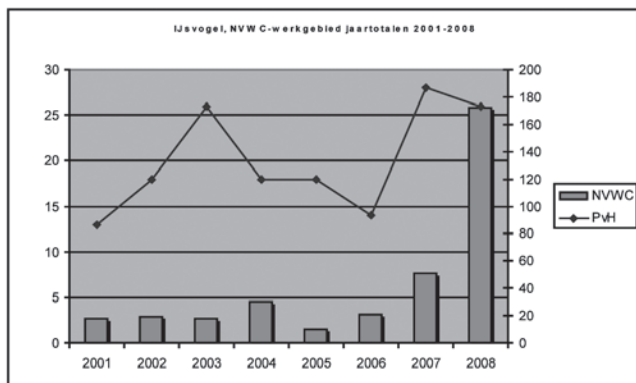
Na de broedtijd waaiëren Nederlandse ijsvogels uit. De Atlas van Nederlandse Broedvogels meldt dat een vijfde van alle terugmeldingen van Nederlandse vogels plaatsvindt op een afstand van meer dan 100 km. Ijsvogels die van elders naar Nederland komen, zijn overwegend afkomstig van broedplaatsen net over de grens in Duitsland en België. Immigratie vanuit Zuid-Noorwegen, Zuid-Zweden en Polen komt voor maar omvang en frequentie ervan zijn onbekend (Speek & Speek 1984, in Bijlsma et al. 2001).

Historische waarnemingen

In Figuur 1 staan in de balkjes totaal waargenomen aantallen ijsvogels per jaar in het NVWC-werkgebied in de periode 2001-2008; dit op basis van het archief van de NVWC. De figuur laat vooral zien in welke mate mensen waarnemingen hebben doorgegeven aan de NVWC. Ter vergelijking, in de lijn in de grafiek staan de (systematisch verzamelde) waarnemingen uit een deel van het werkgebied (archief PvH) (niet meegeteld in de balken). Uit beide reeksen is niet veel af te leiden over de langetermijntrend en zijn vooral waarnemerseffecten zichtbaar. Er is sprake van een wisselend beeld per jaar (vooral in de waarnemingen per jaar) met een duidelijke toename van de waarnemingen in de laatste twee jaar te zien (in het archief van de

NVWC). In de periode 2001-2008 zijn er ook geen echt strenge winters geweest die de populatie negatief beïnvloed hebben, wat eventueel terug te zien zou zijn. In de toename van waarnemingen tussen 2007 en 2008 is in ieder geval het effect van het gericht om ijsvogelwaarnemingen vragen terug te zien.

Verspreiding binnen het werkgebied van de NVWC

Figuur 1: Ijsvogelwaarnemingen per jaar 2001-2008 (archief NVWC, rechter-as, en persoonlijk archief Peter van Horssen, linkeras)

De ijsvogels zijn behoorlijk verspreid door het werkgebied waargenomen en reflecteren vooral ook waar veel vogelaars komen. De volgende "vaste plekken" komen uit de waarnemingen naar voren. Langs de Lek werden het hele jaar zeer regelmatig ijsvogels gemeld: de Natuurontwikkeling bij Everdingen, rond de Forten Everdingen en Werk aan 't Spoel, in de Baarsem- en Lazaruswaard, rond de telpost, aan het einde van Weidsteeg en richting de Veerweg en pont in Beusichem. In Culemborg zelf werden binnen de bebouwde kom ijsvogels op verschillende plaatsen gemeld: langs de Weidsteeg, de singels, rondom het zwembad, aan de binnenkant van de dijk in West en in de Zump. Aan de zuidkant van het werkgebied kwamen veel waarnemingen rond Tricht, langs de Linge en in de Put van Buren.

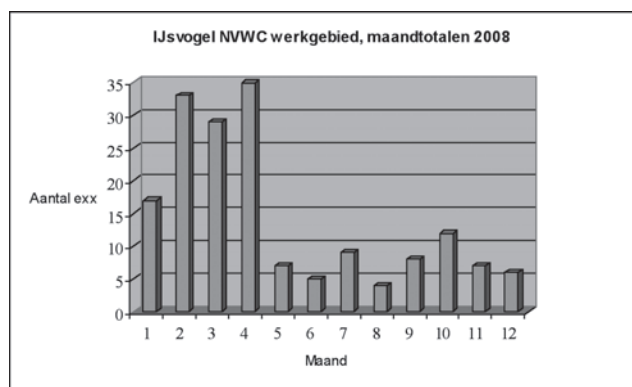
Wat betreft het broeden van ijsvogels is op basis van een interpretatie van waarnemingen en een enkele nestvondst de schatting dat er in totaal zo'n 10-15 territoria te vinden zijn in het werkgebied. Het NVWC-werkgebied is ca 80 km² groot, dus dat komt neer op 1 territorium per 5-8 km². Langs de Lek zijn er naar schatting 5-6 territoria. Dat komt neer op 1 territorium per 3 km. In het middenstuk zijn 5 territoria gevonden in oude landgoederen en natte bosjes. Langs de Linge is de schatting 1 paar per 5 km rivier, jaarlijks worden hooguit 1-3 paar vastgesteld. In het middengebied zijn wellicht wel territoria gemist aangezien dat toch minder systematisch bezocht wordt.

In de Rijnstrangen en de Ooypolder zijn in de jaren 2000-2007 gemiddelde dichtheden van 3-6 km² per territoria vastgesteld (Majoor et al., 2008). De in het NVWC-werkgebied vastgestelde dichtheden liggen dus in dezelfde orde van grootte als elders in het rivierengebied.

Waarnemingen gedurende het jaar

In figuur 2 staan de waarnemingen van Ijsvogels per maand in 2008. In Figuur 3 staan de gesommeerde maandtotalen uit systematische tellingen (archief PvH) 2001-2008 en in figuur 4 staan de gesommeerde maandtotalen 2001-2008 (archief NVWC en PvH 2001-2008).

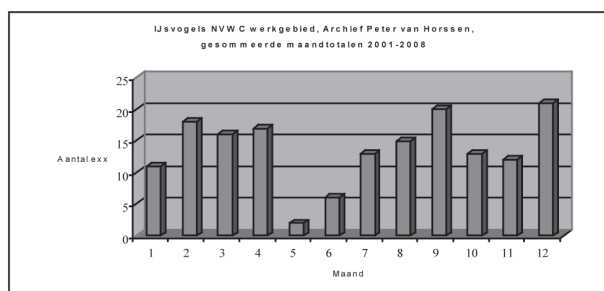
Figuur 2 laat vooral duidelijk zien dat waarnemingen vooral in

Figuur 2: Gesommeerde maandtotalen ijsvogels, 2008

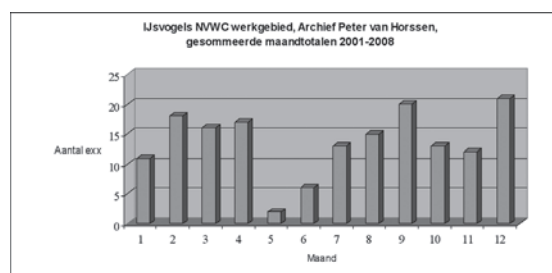
de eerste 4 maanden goed zijn doorgegeven. Daarna nemen het aantal waarnemingen snel af. Op zich logisch omdat ijsvogels in de broedtijd zich onopvallend gedragen. Maar de waarnemingen komen in de nazomer niet meer op hetzelfde niveau als in winter en voorjaar.

Het is daarom ook interessant naar figuur 3 en 4 te kijken. Figuur 3 laat de gesommeerde maandtotalen voor de periode 2001 - 2008 zien van systematische tellingen (archief PvH). Figuur 4 laat de gesommeerde maandtotalen zien voor het werkgebied van de NVWC in de periode 2001 - 2008 (archief NVWC en PvH).

Figuur 3 Gesommeerde maandtotalen ijsvogels, NVWC-werkgebied (archief PvH), 2001 - 2008

Vanaf januari tot april zijn ijsvogels in toenemende mate zichtbaar en hoorbaar. Dit is de periode van territoriumafbakening en balts. Aan het begin van het jaar zijn langs de rivieren ongetwijfeld nog wat zwervende dieren aanwezig uit andere gebieden. Vanaf eind april tot en met juni broeden ijsvogels en

Figuur 4 Gesommeerde maandtotalen ijsvogels, NVWC-werkgebied, 2001 - 2008. (archief NVWC en archief PvH).

worden jongen gevoed. Opeens zijn ze dan niet zo zichtbaar meer. Vanaf eind juni beginnen dan de waarnemingen weer toe te nemen tot en met oktober. Dit zijn jonge en volwassen vogels die aan het rondzwerven slaan.

Vanaf november tot en met januari gaat de gemiddelde NVWC-(st)er er misschien wat minder op uit, met een opleving in de kerstvakantie. Vandaar de piek rond de jaarwisseling? Figuur 4

lijkt sterk op het patroon wat op basis van waarneming.nl voor heel Nederland gegenereerd kan worden. Alleen is de daar de daling in waarnemingen minder groot in de broedtijd.

Tot slot

De speciale aandacht voor de ijsvogel heeft de belangstelling mogen trekken van een groot aantal mensen, van leden van de NVWC en van niet-leden. Ondanks de beperkingen van de gehanteerde aanpak heeft het onze kennis van het voorkomen van een schaarse soort als de ijsvogel vergroot. We hebben geluk gehad dat we deze telling in 2008 hebben gedaan. De populatie van de ijsvogel in Nederland is dankzij de strenge winter gedecimeerd. Dankzij waarneming.nl op de NVWC webstek is nu eenvoudig te achterhalen dat er in 2009 tot 15 november slechts 46 waarnemingen van de ijsvogel zijn gedaan. Veel minder dan in 2008. De komende jaren kunnen we nu volgen hoe snel de populatie weer terug is op het peil van 2008. Misschien moeten we het jaar van de ijsvogel in 2013 nog maar eens herhalen?

Dankwoord

Dank aan iedereen die IJsvogels heeft doorgegeven, vooral ook de niet NVWC-leden! Speciale dank aan Peter van Horsen voor het beschikbaar stellen van zijn waarnemingen en voor zijn bijdragen aan dit artikel.

Referenties

Bijlsma, R.G, F. Hustings en C.J. Camphuysen, 2001, Algemene en schaarse vogels in Nederland (Avifauna van Nederland 2), GMB uitgeverij/KNNV uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Harder, J., IJsvogelnieuws Gooi en Vechtstreek, no. 20, juli 2009

Majoor, F, V. de Boer en J. van Diermen, 2008, Broedvogels in de Gelderse Poort in 2007. trends vanaf 1990 en recente ontwikkelingen 2002-2007. Sovon inventarisatie rapport 2008/03.

SOVON, Persbericht IJsvogel 16 maart 2009

Teixeira, R.M., 1979, Atlas van de Nederlandse Broedvogels, Natuurmonumenten en SOVON.

IJsvogel. Foto. Gerrit Jan Klop.

De tweede helft augustus en de hele maand september stond de Rijn (Lek) laag, waardoor talloze strandjes breder werden, er nieuwe ondiepten en daarmee voortdurend nieuwe foerageerplekken ontstonden, waar veel vogels zaten. Toch bleef er heel wat te zien van achter het kijkscherm. De eerste helft van juli domineerden de wulpen; op een avond werden er 540 geteld. Een paar dagen later zaten er ook drie regenwulpen. Het is een leuk gezicht als groepen van tientallen wulpen na aankomst eerst de hygiëne in acht nemen door samen een spetterend bad te nemen. Het aantal grutto's nam sterk af, begin juli werden er nog 20 geteld, maar later in de maand waren ze allemaal vertrokken. Opvallende zomergasten waren voorts de groepjes bosruiters, kleine pleviertjes, watersnippen, oeverlopers, lepelaars, visdiefjes, witgatjes, kluten, een enkele grote zilverreiger en natuurlijk verschillende eendsoorten. Watersnippen met hun mooie bruingeel gestreepte kop en rug zijn tamelijk schuwe vogels lees ik, maar ze weten zich hier kennelijk onbespied en laten zich goed zien terwijl ze driftig peurend door het ondiepe water trekken. Als je dag in dag uit vele honderden vogels zo bezig ziet op vrijwel steeds dezelfde plekken verbaas je je erover dat er kennelijk nog steeds voedsel te vinden is en het niet uitgeput raakt. Veel steltlopers arriveren trouwens pas later op de avond, voor hen is het vooral een slaapplek, ze hebben zich elders al tegoed gedaan om zich aan te sterken voor de trek.

Zeldzamer zomergasten waren de zwarte ruiter en de twee groenpootruiters die er meerdere dagen verbleven en tenslotte de gele kwikstaart. Dan de roofvogels: naast buizerds en torenvalken werd de bruine kiekendief twee keer waargenomen en eenmaal een wespendif. Een piekwaarneming was deze zomer tenslotte de gestreepte strandloper door Daniel Beuker gezien tijdens de vlucht, "een zeldzame maar regelmatige zwervgast uit Noord Amerika", volgens de ANWB Vogelgids. (*zie ook rubriek goed gezien tussen Lek & Linge, pagina 25 - Red.*). En zo blijkt het steeds weer de moeite waard een bezoekje aan de kijkpost te brengen en waarnemingen te noteren.

Groenpootruiter. foto: Ruud Post.

VOORJAARSNOTITIES

Kijkscherm Beusichemse Waard

Door Eric Schuurman

Niet veel is echt zeker in de vogelwereld behalve misschien verandering. Omstandigheden hoeven zich maar een beetje te wijzigen, zoals een nieuw uitgegraven slenk met stroken ondiep water in de buurt, of de beestjes besluiten dat het daar beter toeven is.

Het Steunpunt NME Culemborg is een samenwerkingsverband tussen de gemeente Culemborg en de Natuur-en Vogelwacht Culemborg. Per jaar worden er 10 thema-activiteiten georganiseerd, waarvan 6 met een natuur en/of milieuthema. Bij iedere activiteit helpen z'n 25 vrijwilligers bij de uitvoering. Het Steunpunt bevindt zich op de bovenverdieping van kinderboerderij 'De Heuvel'.

HET STEUNPUNT NME CULEMBORG

Activiteiten & nieuws

Foto's & teksten
Pauline Hoevenaars

Oer Groen

Vergeten groentes herleven op kinderboerderij De Heuvel.

De groentes van vroeger werden zondag 8 november weer herontdekt bij de NME-activiteit 'Oer Groen' op Kinderboerderij de Heuvel. Het prachtige najaarsweer en de leuke activiteiten zorgden voor een gezellige sfeer.

Tijdens deze NME-activiteit konden kinderen veel leren over oude groentesoorten die hun opa en oma nog veel gegeten hebben. Voor veel ouders en opa's en oma's waren de oude groentesoorten een feest van herkenning en proevende ze de klaargemaakte groentes. Kinderen vonden dit wat spannend en beleven ernaar kijken. Zij gingen liever door de microscoop kijken hoe een paprika of ui er van heel dichtbij uitziet.

Stadsboerderij Caetshage had een kraam gemaakt waar de groenten te zien en te voelen waren. Er werd veel informatie gegeven over wat daar te zien was. Verschillende kleuren wortels en aardappels met leuke vormen waren er te zien. Met een spel konden de kinderen zelf kijken in welk seizoen een groente gezaaid, geoogst en gegeten wordt.

Daarnaast wordt er ook informatie gegeven over de verkrijgbaarheid van groentes in het algemeen en de relatie tussen productiewijze, transport, seizoenen en de milieueffecten. Bovendien worden diverse inmaak-methodes getoond. De vrijwilligers van de kinderboerderij gaan met de kinderen groente zaaien. Ook kunnen delen van groenteplanten van dichtbij bekeken worden met behulp van een binoculair. Ze kunnen het aloude spel van de geit, de wolf en de kool spelen en voor de jongsten is er uiteraard ook weer iets te knutselen.

NME is dringend op zoek naar vrijwilligers

Voor de projectgroep die al deze Heuvelactiviteiten bedenkt en het programma in elkaar draait, zijn we naarstig op zoek naar een aantal mensen die met ons willen meedenken. Door vertrek van twee vrijwilligers is de resterende club te klein om alles in goede banen te kunnen leiden. Vindt u het leuk om mee te helpen met deze succesvolle activiteiten voor kinderen van de basisscholen en vindt u het leuk om te organiseren, geeft u zich dan op via:

Pauline Hoevenaars, NME medewerker.
U kunt haar bereiken via p.hoevenaars@culemborg.nl of bel;
0345 477817.

DONDERDAG 24 DECEMBER 17:00 - 19:30

Levende kerststal

Bijna Kerstavond. Overal kerstbomen en lampjes. Het jaar is bijna voorbij en je bent lekker vrij. Zo vlak voor het Kerstfeest trekt de ster op de hooiberg van de kinderboerderij je aandacht. Deze ster wijst je de weg naar de levende kerststal die speciaal voor deze bijzondere avond op de kinderboerderij wordt opgebouwd. Op een donkere kinderboerderij die slechts verlicht is met kaarsjes loop je tussen de vele kerstbomen door naar de prachtige kerststal met Jozef, Maria, het kindje Jezus, de os en de ezel. De herdertjes houden de wacht bij de schapen. Een kerstkoortje zorgt voor de juiste muziek. Na dit bezoek ben je vast en zeker in de juiste sfeer om gezellig thuis Kerst te gaan vieren.

Activiteitenkalender

Per jaar worden er 10 thema-activiteiten georganiseerd, waarvan 6 met een natuur- en/of milieuthema. Per activiteit vindt u een aankondiging met informatie. Na afloop van de activiteit kunt u in deze rubriek het verslag Voor meer informatie over NME activiteiten www.nmeculemborg.nl

Bezoekadres 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg

Postadres Steunpunt NME
Postbus 136
4100 AC Culemborg
tel: 0345 - 519 741
info@nmeculemborg.nl

Openingstijd voor scholen:
woensdag tussen 12.00 en 14.00 (m.u.v. vakanties)

De landelijke uilendag van 31 oktober

WAT KAN DE NVWC
ERMEE?

door Jouke Altenburg

Landelijke uilendag 2009 inspireert op vele manieren

De Stichting Kerkuilen Werkgroep Nederland en STONE Steenuilenoverleg Nederland organiseren elke twee jaar in oktober de Landelijke uilendag. Deze dag is bedoeld voor iedereen die zich interesseert in het onderzoek naar en de bescherming van uilen. STONE organiseert in het alternerende jaar de eigen steenuilendag. Op deze uilendagen komt een gemengd publiek af: betrokken erfeigenaren, vogelwerkgroep-leden en professionele onderzoekers. Ofschoon de NVWC zich al decennia lang met uilenonderzoek en -bescherming bezighoudt hoort het niet tot onze clubcultuur om deze Landelijke uilendagen te bezoeken. Toch valt er heel wat op te steken, waar de NVWC wat mee kan in de praktijk van alledag. Daarom een samenvatting van de Landelijke uilendag 2009 in zes alinea's, elk afgerond met een doorkijkje voor de NVWC. Het programma van 2009 had een gevarieerd karakter. Zo'n beetje alle in Nederland en Vlaanderen broedende uilen kwamen aan bod: kerkuil, steenuil, ransuil, ruigpootuil en oehoe. Ook waarnemingen van zeldzaamheden zoals de sneeuwuil en de dwerguil werden gepresenteerd. Alleen de bosuil kwam er dus bekaaid vanaf. Vooral de presentaties van de Belgische sprekers waren een genot om te volgen vanwege hun plezante taalgebruik.

Milieuverontreiniging en broedsucces, nog steeds een actueel probleem

Slecht nieuws voor degenen die denken dat alles voor de roofvogels en uilen koek en ei is sinds de afschaffing van allerlei nare bestrijdingsmiddelen. Arnold van de Burg van de Stichting Bargerveen / Universiteit van Nijmegen begon zijn interessante maar zeer diepgaande presentatie met een uitstapje naar de sperwer. Zijn onderzoek op de hoge zandgronden toonde aan dat stikstofdepositie (afkomstig uit verkeer, landbouw en industrie) via de voedselketen gezorgd heeft voor een teruggang van de conditie van sperwervrouwtjes. Om hun eigen eieren van de juiste aminozuren (=bouwstenen voor eiwitten) te voorzien 'breken' de vrouwtjes hun eigen vliegspieren af. Dat kost ook nog eens veel energie. Ze leggen minder eieren en slechtere eieren. Wanneer de conditie van een vrouwtje onvoldoende wordt stopt haar voorplanting. Resultaat: een sterk afgenomen broedsucces van sperwers in het onderzoeksgebied. Daarna trok Arnold de lijn door naar de uilen in hetzelfde gebied. Die lieten een geringere teruggang in broedsucces zien. Daarvoor had hij een fysiologische verklaring. Uilen hebben in hun darmstelsels een orgaan (de zogenaamde blindzakken) dat eiwitten uit de ontlasting kan 'terugwinnen'. Dat voordeel is echter beperkt. Uilen leggen altijd meer eieren dan strikt nodig om snel in te kunnen spelen op positieve variaties in de prooidierpopulaties. Meer eieren kosten meer eiwitten. Daardoor lopen ook uilenvrouwtjes hetzelfde gevaar als bij de sperwer is aangetoond. Een belangwekkend leerpunt.

Wat kan de NVWC doen?

Theo Boudewijn meet al jaren het gewicht van de steenuilvrouwtjes die hij tijdens nestkastcontroles in handen krijgt. Ook het aantal, de afmetingen en het volume van de eieren zeggen wat over de conditie van een vrouwtje. Met het bijhouden van deze gegevens kunnen we bijdragen aan een toekomstige analyse van de langjarige trend in de conditie van steenuilvrouwtjes. Meer vogelwerkgroepleden kunnen zich bekwamen in deze onderzoeksvorm. Kunnen we meer doen, het werk beter verdelen en meer bijdragen aan de landelijke bescherming.

12,5 jaar STONE

meer inzicht in de problemen maar nog niet in de oorzaken

Ronald van Harxen gaf een samenvatting van de belangrijkste inzichten die tijdens het 12,5 jarig bestaan van STONE zijn verworven. Door de uitbreiding van het territoriumonderzoek (voor de kenners, de steenuil is een BMP-E soort) kan de omvang van de Nederlandse populatie nauwkeuriger worden geraamd. De raming voor 2009 ligt tussen de 6000 en 8000 bezette territoria. Door de groei van het broedbiologisch onderzoek (programma Nestkaart van SOVON) ontstaat een steeds beter beeld van het nestsucces (hoeveel gestarte nesten brengen minstens 1 jong groot) en het broedsucces (hoeveel jongen brengt elk succesvol paar gemiddeld jaarlijks groot). Recente analyse van 40 jaar ringgegevens heeft aangetoond dat het aantal nesten dat er niet in slaagt tenminste 1 jong groot te brengen oploopt. Het ligt nu rond de 40%. Het aantal jongen dat de eerste winter overleeft is gedaald van 1 op de 3 naar minder dan 1 op de 5. Deze oplopende sterfte lijkt vooral plaats te vinden in het ouderlijke territorium (maanden juni t/m augustus). De achterliggende oorzaken van beide negatieve trends zijn niet bekend. Het gevolg wel: het aantal jaren dat de jongenaanwas voldoende is om de jaarlijkse sterfte in de populatie te compenseren daalt. Ergo, de Nederlandse steenuilpopulatie krimpt nog steeds. Het gecombineerde zender- en webcamonderzoek heeft veel informatie opgeleverd over het voedselgedrag van de steenuilen. Opmerkelijk bleek de geringe actieradius van een steenuilpaar. Verreweg de meeste prooien werden in het broedseizoen binnen de 100 meter van de nestlocatie gevangen.

Wat kan de NVWC hiermee?

De presentatie van Ronald van Harxen onderstreept het grote belang van het langlopende steenuilmonitoring-onderzoek langs de Lekdijk van Theo Boudewijn en de gebiedsdekkende territoriuminventarisatie door de vogelwerkgroep. In de helft van ons werkgebied zijn in 2009 ca. 60 territoria vastgesteld. In 2010 worden de resterende gebiedsdelen in kaart gebracht. Onze extra inspanningen om nesten broedbiologisch te volgen hebben in 2009 geen extra gegevens opgeleverd. Verreweg de meeste van onze steenuilen broeden namelijk niet in nestkasten, maar hoogstwaarschijnlijk in stallen, oude schuurtjes en knotbomen. Hoogstambomen met gaten zijn er niet zoveel meer. Uit andere regio's is bekend dat het een zaak van lange adem is voor je nestlocaties hebt ontdekt. De ca. 20 steenuilnestkasten die in het najaar van 2009 zijn opgehangen (dank aan onze nieuwe leden Wim Stol en Hessel Toes) kunnen een positieve bijdrage leveren aan het verder in kaart brengen van het broedsucces van 'onze' steenuilen. Die kasten zijn overigens ook nodig om vervangende broedgelegenheid te bieden voor alle oude stallen en kotjes die momenteel worden gesloopt. Moderne, open schuren bieden geen broedgelegenheid aan steenuilen. Uit Groningen, Friesland en Drenthe is bekend dat eenmaal 'verlaten' gebieden slecht opnieuw worden gekoloniseerd.

De rui van de kerkuil – veren geven veel informatie

Ludo Smets en Johan de Jong gingen in hun beider presentaties in op de rui van de kerkuil. Kerkuilen blijken vier jaar te doen over het vervangen van hun verenpak. Als gehoorjagers moeten ze immers geluidloos kunnen blijven vliegen. De patronen op hun veren blijken uniek voor elk exemplaar. Aan de ruiveren bij een nestkast kun je dus zien of er een nieuwe partner in het spel is. Dat geeft inzicht in de leeftijd die de uilen halen. Het blijkt zelfs mogelijk om het geslacht en de leeftijd van een kerkuil af te leiden uit de handpennen respectievelijk het rui patroon. De gepresenteerde kennis zal worden verwerkt in een handleiding voor leeftijds- en geslachtsbepaling bij de kerkuil.

Wat kan de NVWC doen?

Bij nestkastcontroles kunnen we systematisch ruiveren verzamelen. Deze veren moeten zorgvuldig worden gearchiveerd. Scannen van de veren is een mooie manier om de kennis digitaal te delen en het archief toegankelijk te maken. Veren kunnen belangrijke extra informatie leveren die anders alleen met ringen zou kunnen worden verzameld.

Braakballen pluizen – nog steeds van belang

Jasja Dekker van de Zoogdierverseniging VZZ hield een interessante presentatie over muizenplagen. Muizenplagen treden in een cyclus van drie of vier jaar op, vaak volgend op een mastjaar (veel eiken- en beukennotjes). Het broedsucces van de kerkuil volgt de muizencyclus. Door de intensieve landbouw in Nederland komen echte muizenplagen nauwelijks meer voor. Het fonds voor de schadebestrijding hoeft nauwelijks meer wat uit te keren.

Wat kan de NVWC doen?

Bij controles van kerkuilkasten, bosuilkasten en braakballen te verzamelen en op te sturen voor onderzoek door de VZZ. Dat kan bij nestkasten van bosuil en – kerkuil, maar ook bij roestplaatsen van ransuilen.

Ransuilen

Van ransuilen is bekend dat ze op gezamenlijke plaatsen 's winters roesten. In Noord-Holland zijn aantallen ransuilen van een vleugelclip met nummer voorzien. Daardoor wisten onderzoekers te ontfafelen dat een ransuil eigenlijk een sociaal levende soort is die alleen in de kern van het broedseizoen solitair broedt. Het onderzoek toonde ook aan dat ransuilen de verschillende roestplaatsen 'afgaan'. Even gezellig bijbuurten met familie en vrienden zozegd. De oud-directeur van het Fries Natuurmuseum had een inspirerend verslag over een ransuilslaapplaatstelproject met schoolkinderen in Friesland.

Wat kan de NVWC doen?

In onze regio is de ransuil een schaars voorkomende soort. We kennen maar enkele roestplaatsen. We zouden er meer op kunnen sporen. De bekende plekken kunnen we in elk geval wat vaker in de gaten kunnen houden. De verzamelde braakballen kunnen we opsturen naar de VZZ. Zo dragen we bij aan de kennisvergroting van de muizenstand en over de prooikeuze van onze regionale uilen.

Oehoe

De oehoe broedt nu een jaar of tien in Nederland. De stand is inmiddels opgelopen tot een paar of zes. Deze wolf onder de vogels maakt doorgaans gebruik van steengroeves als broedlocatie. Vandaar dat hij alleen voorkomt in Limburg en in Oost-Gelderland. Ransuil, havik, kraai, houtduif maar ook egels en wilde katten, maar weinig beesten zijn veilig voor de klauwen van een oehoe. Een groep vrijwilligers maakt zich sterk voor meer onderzoek en bescherming van onze grootste uilensoort. Zij hebben zich sinds mei 2009 verenigd in de Stichting Oehoewerkgroep Nederland. De Stichting coördineert o.a. het zenderonderzoek aan jonge oehoes. Daarmee proberen zij het zwerf- en vestigingsgedrag van jonge dieren in kaart te brengen. Het onderzoek moet leiden tot meer inzicht in de beste wijze van ontwikkelen en beschermen van nieuwe oehoevestigingen in Nederland.

Wat kan de NVWC doen?

De kans dat een oehoe zich in de Betuwe vestigt is vrijwel nihil. NVWC-leden kunnen uiteraard wel de nieuwe stichting steunen door donateur te worden of een eenmalige gift te doen. (<http://oehoe.web-log.nl/>)

Ten slotte, een uitsmijter

Het duizelt u misschien. Deze zes samenvattingen van praatjes, die elk tussen de 20 en 45 minuten duurden, roepen misschien meer vragen op dan antwoorden. Ook daarin voorziet een Landelijke uilendag. In de wandelgangen is altijd ruimte voor een geanimeerd gesprek met een of meer presentatoren en collega natuurvrijwilligers. Hoewel er in 2009 zo'n 300 bezoekers op afkwamen is het duidelijk minder massaal dan de landelijke dag van SOVON, Vogelbescherming en de NOU.

De organisatie van de uilendag was in 2009 goed voor een prikkelende 'uitsmijter'. Ter gelegenheid van het 12,5 jarig jubileum van STONE kreeg elke bezoeker een 'Steenuilke' mee naar huis. Een speciaal bier gebrouwen op verzoek van de Vlaamse vogelbescherming. Van elk verkocht flesje gaat een percentage naar de steenuilbescherming. Uit eigen ervaring kan ik zeggen dat ie prima smaakt. Is het een idee om voortaan 'Steenuilkes' te tappen aan onze clubbar? Misschien moeten wij ons laten inspireren door deze Belgische benadering. Zij verstaan de kunst om het nuttige met het aangename te verenigen bij hun natuurbeschermingsactiviteiten. Wie heeft er nog meer van zulke ideeën? Awel zonne...

Foto's

- pag 10 - Theo aan het meten - Jouke Altenburg
- pag 11 - Steenuilnestkasten - Wim Stol
- pag 12 - Oehoejong met zender - Jouke Altenburg
- pag 12 - Steenuil - Jouke Altenburg
- pag 12 - Scan onderzetter - steenuilke

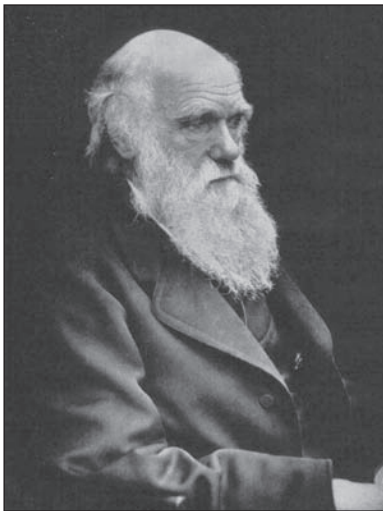

van het Nieuws bestuur

EEN WERELD VOL VERSCHIL

Tegen de tijd dat u dit artikeltje leest staat het jaar 2010 op de deur te kloppen. 2010 is een bijzonder jaar voor de NVWC, want het is ons 7e lustrumjaar. We zijn 35 jaar jong en vitaal en willen er dus wat extra's van maken. Met het opstellen van het jaarplan 2010 hebben de coördinatoren en andere actieve NVWC-leden daar het nodige over afgesproken. Het resultaat vindt u in deze HAK-AL: een prachtig jaarprogramma 2010 met tal van extra activiteiten en initiatieven.

Darwin

De leidraad van veel NVWC-activiteiten is het jaarmotto van de Verenigde Naties. 2010 is namelijk het VN-jaar van de Biodiversiteit. Bij het sluiten van het Biodiversiteitsverdrag hebben de lidstaten beloofd de wereldwijde achteruitgang van de natuur in 2010 een halt toe te roepen (Europa), dan wel sterk te verminderen (wereldwijd).

Sinds 1900 zijn meer dan 600 diersoorten uit Nederland verdwenen: waterorganismen, reptielen-, paddenstoelen- en dagvlindersoorten. Gelukkig herstellen bepaalde soorten ook dankzij gerichte natuurbescherming of de sterk verbeterde milieuomstandigheden. Om het natuurherstel een handje te helpen zijn soms ook dieren geherintroduceerd. Denk aan het pimpernelblauwtje, de bever, de otter en de ooievaar.

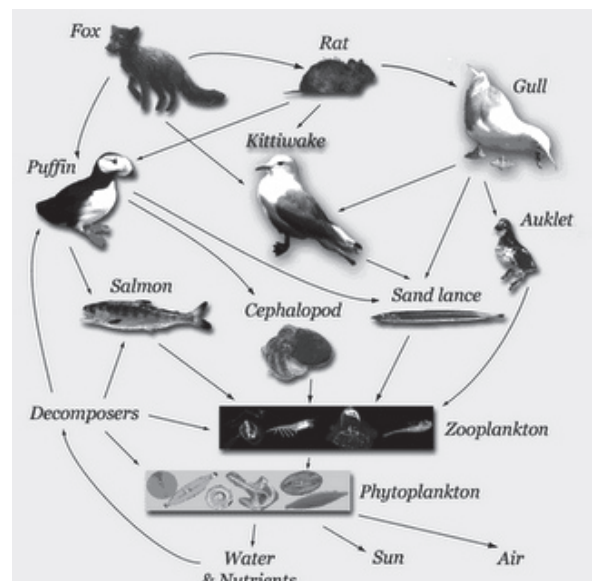
Daarnaast komen er ook steeds meer soorten in ons land voor, die hier oorspronkelijk niet voorkwamen. Omdat ze door de mens zijn overgebracht (roodwangschildpadden in de Lek) of omdat ze opschuiven als gevolg van het structureel veranderde weer (zwerfende heidelibel, kleine zilverreiger). Sommige exoten blijken zich hier zo goed thuis te voelen dat zij de oorspronkelijk aanwezige soorten verdringen (Amerikaanse rivierkreeft).

De bedreiging van de biodiversiteit blijft niet beperkt tot dier- en plantensoorten. Het verlies aan soorten hangt vaak samen met de achteruitgang van leefgebieden, in oppervlakte of in kwaliteit.

De NVWC zal komend jaar op verschillende manieren de aandacht vestigen op natuurkwaliteiten die in de West-Betuwe te zien zijn. Die wereld vol verschillende levensvormen kunnen we laten zien door het brede spectrum aan deskundigheden van onze actieve leden. En actieve leden maken een wereld van verschil! Maakt u ook dat verschil? Ik nodig u uit een of meer van onze (jubileum-)activiteiten mee tot een succes te maken.

J.P. Thijssen

Paddenstoelen-excursie

WIJBOSCHBROEK

tekst & foto
Kees van de Vate

Ergens tussen Veghel en Schijndel ligt tegen de Zuid-Willemsvaart het natuurt terrein Wijboschbroek. Het was voorheen een moeras op een ondergrond van zand en leem.

Maar lang geleden is het ontwaterd door een lang en recht kanaaltje met zijsloten. Nog zie je het water met grote snelheid door sommige sloten stromen.

Op het terrein groeit een bos dat uit vele soorten is samengesteld: eiken, populieren, dennen, sparren, etc. Veel paddenstoelen hebben een symbiotische relatie met een boomsoort. Samen met het leem in de ondergrond zorgt dat veelsoortige bos voor een zeer rijke paddenstoelenflora. De plantenwerkgroep van de NVWC ging daarom afgelopen 10 oktober op suggestie van onze kenner Wim Rubers met zo'n tien mensen op excursie naar dit terrein.

Hoewel we ettelijke gietbuien over ons heen kregen, kwamen we volstrekt voldaan weer thuis, niet alleen door een klein maaltje eetbare paddenstoelen (vooral eekhoortjesbrood; we zijn ook gastronom), maar juist door de lijst van wel 50 soorten. Op die lijst staan heel bijzondere soorten, zoals de tengere stekelzwam maar ook een gewonere soort zoals de vliegenzwam. Ik voeg een foto bij, niet omdat we deze zwam niet allemaal kennen maar omdat de groepjes soms zo mooi waren. Ook van natuur die vaker voorkomt, kun je erg genieten. Het moet niet altijd om soorten jagen gaan.

Hieronder de lijst in optima forma:

1. parelstuifzwam
2. hazenpootje
3. kale inktzwam
4. witte knolamaniet
(*Amanita citrina* var. *alba*)
5. gele knolamaniet
(*Amanita citrina* var. *citrina*)
6. week oorzwammetje
7. spaanderfranjehoed (*onzeker*)
8. sierlijke franjehoed (s.l.)
9. geaderde leemhoed
(*Agrocybe rivulosa*)
10. eikenbladzwammetje
11. gewone krulzoom
12. oranjebloesemzwam
13. gewone zwavelkop
14. dennenzwavelkop
15. gele korstzwam
16. wortelende bovist
17. vliegenzwam
18. gele aardappelbovist
19. groene knolamaniet
20. parelamaniet
21. peperboleet
22. gewone heksenboleet
23. greppelmelkzwam
24. populierenmelkzwam
25. helmmycena
26. papilmycena
27. witte weidetrechterzwam
28. slanke trechterzwam
29. grote bostrechterzwam
30. gewone fopzwam
31. bruine bundelridderzwam
32. harslakzwam
33. eekhoortjesbrood
(ook witte variëteit)
34. bleek nestzwammetje
35. gestreept nestzwammetje
36. tengere stekelzwam
37. geel hoorntje
38. oorzwammetje
(*Crepidotus species*)
39. sombere honingzwam
40. geelwitte russula
41. sneeuw witte kaaszwam
42. witte bultzwam
42. wiertje
43. moerasbossatijnzwam
(*Entoloma sericatum*)
44. satijnvezelkop
45. plooi vlieswaaier
(*Plicaturopsis crispa*)
46. oranje druppelzwam
47. suikertrilzwam
48. geelbruine plaatjeshoutzwam
49. knolvormige uitwas op wortel van eik, vermoedelijk van eikenweerschijnzwam

door Ellen Geleedst

Waar komt die naam vandaan

LOGISCHE NAAM, OF NIET TOCH?

De kerkuil

De kerkuil is een weergaloos mooie uil. Uilen waarnemen is sowieso altijd een speciale aangelegenheid, vind ik. Ze hebben allemaal iets speciaals, iets stils en een beetje iets mysterieus. Maar de kerkuil spant wat mij betreft wel de kroon.

Dat fraaie witte gezicht, wat hem zo onmiskenbaar maakt. En het feit dat je voor een waarneming doorgaans toch wel moeite moet doen. Wanneer je een nestplaats weet, dan moet je toch vaak een lange tijd wachten tot het beest het tijd vindt om uit te vliegen. En dat in de avondschemering maakt het waarnemen ervan tot een feest.

Mijn eerste waarneming

Er was een tijd dat de kerkuil heel zeldzaam was. Ik herinner me mijn eerste nog heel goed. Het was volgens mij in 1997. We waren met de NVWC op kamp in Zuid-Limburg. In een kerktoeren in Gulpen wisten we van horen zeggen dat er eentje moest broeden. En zoals gezegd, dan begint het lange wachten. Maar uitvliegen, dat doet hij. In het half donker liepen overal in groepjes rondom deze toren NVWC-leden. En dan opeens: daar was hij dan! Een flits, maar als je zijn gezicht ziet, dan is het toch onmiskenbaar de kerkuil. En weg was hij weer, op zoek naar prooi voor de jeugd, die zich ook ergens in die kerk moest schuilhouden. Heel vaak heb ik ze niet gezien, maar bij elke waarneming blijft toch dat gevoel van sensatie. Onmiskenbaar en ook mysterieus.

Religie

Omdat de kerkuil zo klein in aantal geworden was, waren er overal wel initiatieven om hem een handje te helpen. Ook in ons rivierengebied was een kerkuilenwerkgroep in het leven geroepen. Het zal ongeveer in dezelfde periode geweest zijn als mijn eerste waarneming, zo de tweede helft van de jaren '90. Ik woonde samen met Paul, mijn huidige echtgenoot, en hij zat namens de NVWC in deze regionale kerkuilenwerkgroep. Zoals bij een aantal mensen wel bekend is, ben ik een behoorlijk trouwe kerkganger. Paul is dat pertinent niet. Dat is overigens heel overzichtelijk en ook nooit een probleem geweest. Op een avond belde Pauls moeder op en ze wilde hem graag aan de lijn. Ik vertelde haar dat Paul er niet was, omdat hij zijn religieuze avond had. Het viel helemaal stil aan de andere kant van de lijn. Paul? Best fijn als je zoon wat verandert door een relatie. Fijn dat hij iets vaker langs komt, iets gezonder eet. Maar Paul opeens naar een religieuze avond? Toen het stil bleef, vertelde ik maar gauw dat hij naar een avond over kerkuilen was. Hoewel niet uitgesproken voelde ik de opluchting aan de andere kant van de lijn. Gelukkig blijft Paul gewoon Paul.

Klopt de naam kerkuil?

Inmiddels gaat het gelukkig beter met de kerkuil. Ook in ons eigen werkgebied zijn al zeker drie broedparen bekend en mogelijk zijn het er nog een paar meer. Maar niet één daarvan broedt in een kerk. Ze zitten doorgaans in een schuur. In die zin lijkt de Engelse naam van deze vogel (Barn Owl, letterlijk vertaald 'schuuruil') dan ook beter op zijn plaats. Maar mijn eerste waarneming was wel rond een kerkje en ook daar

broeden ze. In een aantal streken is de vogel ook bekend als 'torenuil'. Feitelijk zijn ze allemaal wel passend: kerkuil, torenuil en schuuruil. Toch ben ik wel blij met de naam kerkuil. Er zitten namelijk ook best parallellen tussen deze vogel en de kerk. Ik zal mij straks nader verklaren.

Wetenschappelijke naam

Eerst nog even de verklaring van de wetenschappelijke naam. Tyto alba, heet hij. Dat 'alba', dat betekent 'wit'. Gezien zijn gezicht is dat een eenvoudig te verklaren deel van zijn naam. Lastiger wordt het met dat 'tyto'. In al mijn bronnen wordt dat omschreven als 'klanknabootsing'. Blijkbaar betekent dat iets wat over geluid gaat. Maar mijn Latijns woordenboek bracht geen uitsluit. En om nu te denken dat het geluid van deze uil zélf op "tyto tyto" lijkt, dat gaat ook wel wat ver. Het brengt mij wel op de eerste parallel tussen deze vogel en de kerk: het heeft iets mysterieus. Zelfs de verklaring van zijn naam, dus. Overigens begint mijn meest gebruikte boek ook met te vertellen dat 'kerkuil' te maken heeft met klanknabootsing. Ik heb dan blijkbaar iets teveel fantasie, want ik zie dan onmiddellijk die fraaie vogel uitvliegen, terwijl hij zacht nasaal roept: "kerkuil, kerkuil!" Maar dat bleek het toch niet te zijn. 'Uil' blijkt afkomstig te zijn van huilen, vanwege het gekrijs van uilen. Dat lijkt me een heel wat realistischere verklaring.

Parallellen tussen kerk en kerkuil

Zoals gezegd zie ik persoonlijk een aantal parallellen tussen de vogel en de kerk in het algemeen. Hoewel ik natuurlijk niet voor het kerkblad schrijf, maar voor een clubblad van een natuurclub, vind ik de gelegenheid om mijn mening over de kerk te geven toch te mooi om voorbij te laten gaan. Als eerste parallel noemde ik al het mysterieuze. Dat heeft natuurlijk feil-

loos te maken met religie en kerk. Niet alles is te verklaren (zelfs de verklaring van de wetenschappelijke naam) en dat is goed ook. Sommige dingen mogen best een mysterie blijven. Dan is er ook nog het feit dat de kerkuil een echte globetrotter is. Deze vogel komt, met uitzondering van de koude streken, in heel de wereld voor. Er is wel sprake van 27 ondersoorten, maar het gaat niet om werkelijk andere soorten. Zie daar de parallel met de kerk. Die komt ook mondiaal voor, zij het in een flink aantal ondersoorten. Maar in wezen gaat het maar om één echte soort. Daar zit natuurlijk gelijk ook de pijn van de kerk. Het is prima als er variatie is, omdat er ook verschillen zijn tussen mensen en hun religieuze beleving. Maar er is ook al te vaak sprake van achterdocht en elkaar bestrijden, terwijl het een wezen om één zaak gaat. En tenslotte nog de verklaring van de naam 'uil'. Dat is terug te voeren op huilen. Er zullen zeker NVWC-leden zijn die beweren dat ook daar een parallel zit tussen de vogel en de kerk: beiden zijn om te huilen. Maar die negatieve betekenis zou ik er persoonlijk niet aan willen verbinden. Ik zie wel dat de kerk óók om te huilen

is, maar dan in de betekenis van: de kerk is de plaats waar je terecht kunt. Of het nu gaat om vreugde of verdriet. In de kerk mag je huilen. Ik zou nog verder kunnen gaan over de wijsheid van de uil, maar even zo goed worden niet al te slimme mensen ook als 'uilskuiken' betiteld. Dus die parallel laat ik even lopen. Bovendien heb ik al weer genoeg gezegd over religie. Het blijft het clubblad voor de NVWC, natuurlijk. Ook een plaats voor mensen die verschillend zijn in hun beleving en tradities, overigens. Gelukkig maar.

Kerkuil. (Foto's) Gerrit Jan Klop.

Tijdens het elfde kwartiertje van een kwartaalbijeenkomst van de vogelwerkgroep werden twee series van 25 dia's vertoond. Van deze dia's was bekend hoeveel vogels erop stonden: dit varieerde van enkele vogels tot ruim duizend vogels. De dia's waren 15 seconden in beeld en iedereen moest in die tijd een schatting maken van het totaal aantal vogels. Na de eerste serie werden de dia's weer getoond en kon men zijn of haar schattingen vergelijken met het werkelijke aantal vogels. Vervolgens werd de tweede serie dia's vertoond met 15 seconden per dia en opnieuw moest iedereen de aantallen vogels schatten.

Kleine groepjes vogels kun je rustig stuk voor stuk tellen, maar grotere groepen worden meestal geschat, omdat het tellen anders teveel tijd vraagt. Dit schatten gebeurt op de volgende wijze. Je telt eerst een groepje van tien vogels en vervolgens wordt voor de rest van de groep geschat hoeveel tientallen vogels aanwezig zijn. Bij grotere groepen schat je aantallen van 25, 50 of zelfs 100. Dit is afhankelijk van de grootte van groep en de tijd die beschikbaar is om te schatten. Voor een langsvliegende groep heb je veel minder tijd beschikbaar dan voor een foeragerende groep vogels

Aan de test deden de volgende personen mee: Yvonne v G., Marcel, Louis, Daniël, Eric en Theo. Hiervan doen Yvonne, Marcel, Daniël en Eric regelmatig mee aan de riviertellingen, Theo heeft in het verleden regelmatig geteld en doet dit af en toe ook nog voor zijn werk. Louis kijkt graag naar zeldzame soorten die vaak slechts met enkele exemplaren voorkomen.

Resultaten

In tabel 1 staat het totaal van alle schattingen weergegeven en het werkelijke aantal vogels dat op de dia's van serie 1 stond. Eric had wat moeite met enkele dia's en die zijn bij hem buiten beschouwing gelaten. Op basis van de totalen komt Yvonne als beste naar voren, gevolgd door Eric en Theo, die beide een beperkte onderschatting hebben. Marcel schatte de aantallen duidelijk te laag in en dit gold in iets mindere mate voor Daniël. Louis bleek een grote optimist en schatte het aantal vogels duidelijk te hoog in. Gemiddeld zaten we als groep 5% te laag met onze schattingen.

Tabel 1. Overzicht van het totaal aantal vogels op de dia's en de schattingen van de verschillende deelnemers tijdens de eerste ronde.

Teller	Totaal vogels op dia's	Totaal vogels geschat	afwijking
Yvonne	6.373	6.480	+2 %
Marcel	6.373	4.875	-24 %
Louis	6.373	7.795	+22 %
Daniël	6.373	5.260	-17 %
Eric	4.100	3.835	-6 %
Theo	6.373	5.911	-7 %
Gemiddeld	5.994	5.682	-5 %

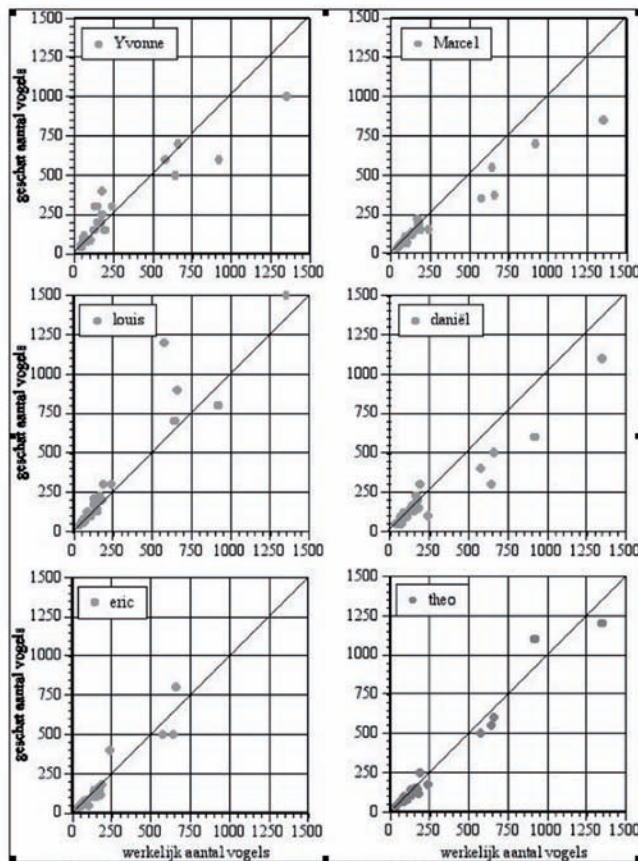
Natuurlijk komt de vraag naar voren of iedereen dezelfde fouten maakt door vooral de grote groepen te hoog of te laag in te schatten. In figuur 1 staan de schattingen van de verschillende personen weergegeven gedurende de eerste ronde. Op de horizontale as staan de werkelijke aantallen weergegeven en op de verticale as de geschatte aantallen. Indien de schatting correct is dan liggen de schattingen op de schuine lijn (diagonaal) en hoe verder er vanaf des te groter is de schattingsfout. Een probleem bij deze wijze van presenteren is dat wanneer er 10 vogels op de dia staan en je schat het aantal op 12 dan zit je er 2 naast, hetgeen overeenkomt met een fout van 20%. Als er duizend vogels op de dia staan en je zit er 20 naast dan is de fout maar 2%. Hoe groter de afstand tot de diagonaal des te groter is de schattingsfout.

Hoe betrouwbaar is de vogelwerkgroep?

door Theo Boudewijn

De vogelwerkgroep doet al zo'n 15 jaar mee met de riviertellingen, waarbij vanaf september tot en met april halverwege iedere maand de watervogels en meeuwen langs beide oevers van de Lek worden geteld tussen Wijk bij Duurstede en Culemborg. Hierbij worden kleine groepen vogels één voor één geteld en grote groepen vogels worden geschat. Over het algemeen gaat men er van uit dat hierbij fouten van 20% kunnen optreden bij ervaren tellers en bij onervaren aanzienlijk grotere fouten. Als je weet dat je bij de schattingen van grote groepen te hoog zit of juist te laag zit, kun je hiervoor corrigeren. Om nu eens te kijken hoe goed de leden van de vogelwerkgroep kunnen schatten en of ze ook van hun fouten kunnen leren, hebben we dat eens onderzocht.

Figuur 1. Relatie tussen het werkelijke aantal vogels op de dia (eerste serie) en het geschatte aantal vogels bij de verschillende personen. Indien de stip op de diagonaal ligt, is de schatting correct.

Figuur 1 laat zien dat Yvonne bij schattingen tot ongeveer 125 vogels redelijk goed te werk gaat, vervolgens bij aantallen van 125-250 vogels vaak wat te hoog zit en bij hogere aantallen vogels de aantallen soms onderschat. Bij Marcel gaat het goed tot ongeveer 200 vogels, maar daarna schat hij de aantallen stelselmatig te laag in. Louis is een duidelijke optimist: vanaf 200 vogels schat hij de aantallen meestal hoger dan dat ze werkelijk zijn. Daniël zit tot 250 vogels goed maar onderschat de hogere aantallen vogels. Eric zit redelijk goed, maar smokkelt door de dia's met hogere aantallen over te slaan. Theo zit over het algemeen redelijk in de buurt, maar zit bij de hogere aantallen vogels meestal iets te laag.

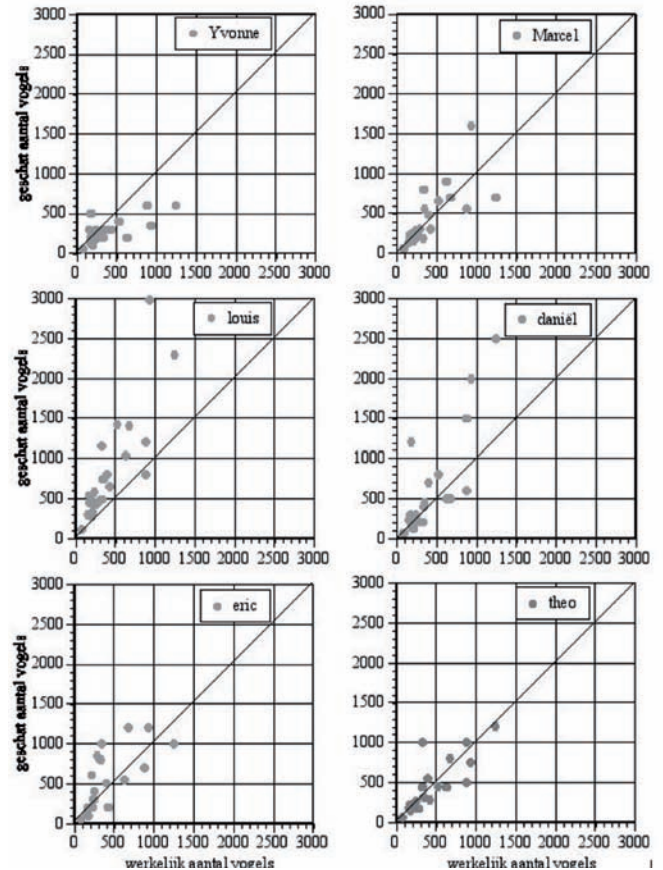
Na de stress van de eerste serie en de ontleding bij het opnieuw doorkijken van de dia's moesten we opnieuw aan de bak bij de tweede serie. De vraag was of de tellers in staat zouden zijn om op basis van hun ervaringen in de eerste ronde hun schattingen in de tweede ronde te verbeteren.

Tabel 2. Overzicht van het totaal aantal vogels op de dia's en de schattingen van de verschillende deelnemers tijdens de tweede ronde.

Teller	Totaal vogels op dia's	Totaal vogels geschat	afwijking
Yvonne	8.623	6.290	-27 %
Marcel	9.296	10.080	+8 %
Louis	10.176	19.761	+94 %
Daniël	9.751	13.880	+42 %
Eric	8.771	11.560	+31 %
Theo	10.176	10.120	-1 %
Gemiddeld	9.466	11.948	+25 %

In deze tweede serie lag het aantal vogels een stuk hoger, zodat ook meer van de telervaring werd gevraagd. Slechts twee personen wisten voor alle dia's een getal op te geven. De anderen misten 1-2 dia's. Hiervoor is in het gemiddelde gecorrigeerd. Verrassend genoeg lagen de schattingen nu duidelijk boven de werkelijke waarde. Louis, Daniël en Eric zaten ver boven de werkelijke waarde. Marcel zat er iets boven, Theo had ongeveer de juiste waarde en Yvonne zat met haar schattingen plotseling een stuk lager. Natuurlijk is het spannend per persoon te kijken naar de schattingen voor de verschillende dia's (figuur 2).

Figuur 2. Relatie tussen het werkelijke aantal vogels op de dia (tweede serie) en het geschatte aantal vogels bij de verschillende personen. Indien de stip op de diagonaal ligt, is de schatting correct.

Yvonne zit in de tweede serie over het algemeen te laag met haar schattingen, waarbij vooral de hogere aantallen toch weer afwijken. De schattingen van Marcel liggen aan weerszijden van de diagonaal: hij onderschat niet meer de grotere aantallen vogels. Tja, Louis. Zat hij eerst alleen bij de hogere aantallen vogels te hoog, nu schat hij vrijwel alle groepen te hoog in. Dit zal de stress zijn geweest. Daniël zit nog steeds goed in de lage aantallen maar hij schat nu de hogere aantallen duidelijk te hoog in. Eric zit nu bij een deel van de schattingen duidelijk te hoog, terwijl andere schattingen van hoge aantallen best goed zijn. Theo komt er weer redelijk uit maar hij schat wel een groep van 335 vogels op 1.000 in. Marcel lijkt dus het meeste opgestoken te hebben van de eerste serie, terwijl Daniël zijn te lage schattingen voor grote groepen is gaan overcompenseren. En Louis..... die is alles met een factor twee gaan vermenigvuldigen.

Je kunt natuurlijk ook naar de afwijking per dia kijken. Hoeveel zit iedereen ernaast. Dit is op twee manieren berekend. Bij de eerste methode (gemiddelde absolute afwijking) is het percentage genomen dat men mis zit. Hierbij maakt het niet uit of je overschat of onderschat. Bij de tweede methode (gemiddelde afwijking) is ook rekening gehouden met het feit of je te hoog of te laag schat. Als de ene keer te hoog schat en de andere keer te laag kun je uiteindelijk gemiddeld op 0% afwijking uitkomen. In tabel 3 staan de resultaten weergegeven. Voor iedereen geldt dat de absolute afwijking bij de tweede serie is toegenomen. Dit was ook te verwachten omdat bij de tweede serie dia's de groepen over het algemeen groter waren, zodat je niet meer kon tellen maar altijd de groepen moest schatten. Met uitzondering van Yvonne zijn de gemiddelde relatieve schattingen bij alle personen nu positiever. Bij Louis waren vrijwel alle schattingen bij de tweede serie te hoog. Het abso-

dreigen te worden, kan het zinnig zijn om het aantal vogels snel te schatten.

En hoe moeten we nu de telcapaciteit van de verschillende personen van de vogelwerkgroep beoordelen? Bij Yvonne is de gemiddelde absolute afwijking het minst toegenomen, zodat zij duidelijk het meest stressbestendig is. Marcel leert duidelijk wanneer hij merkt dat grote groepen te hoog ingeschat worden. Dit geeft hoop voor de vogelwerkgroep waarvan hij de coördinator is. Daniël is nog jong, leergierig en fanatiek. Hij probeert grote groepen beter in te schatten, maar schiet daarbij teveel door. Eric doet duidelijk zijn best maar heeft moeite met het snel inschatten van grote groepen. Theo is redelijk betrouwbaar. En tenslotte hebben we nog Louis. Wat moeten we daarvan zeggen. Hij staat bekend om zijn sterke verhalen, maar dat hij het met vogels tellen echt zo bont zou

	Eerste serie	Tweede serie		
Teller	G e m i d d e l d e absolute afwijking	G e m i d d e l d e afwijking	G e m i d d e l d e absolute afwijking	G e m i d d e l d e afwijking
Yvonne	34%	+25%	38%	-10%
Marcel	18%	-12%	31%	+10%
Louis	27%	+21%	95%	+94%
Daniël	26%	+1%	62%	+43%
Eric	20%	-15%	58%	+38%
Theo	16%	-9%	26%	+2%
Gemiddeld	23%	+2%	24%	+2%

Tabel 3. De gemiddelde absolute afwijking en de gemiddelde afwijking per persoon voor de eerste en de tweede serie dia's.

lute gemiddelde bedroeg 95% terwijl het relatieve gemiddelde +94% bedroeg. Wanneer je naar het gemiddelde van de groep kijkt, blijkt de gemiddelde absolute afwijking bij de eerste serie 23% te zijn en bij de tweede serie 24%. Bij de gemiddelde afwijking, waarbij positieve en negatieve schattingen elkaar kunnen compenseren, blijken de gemiddelde schattingen van de eerste en de tweede serie niet van elkaar te verschillen en de gemiddelde waarde blijkt in beide gevallen +2% te bedragen. Dit betekent dat wanneer je de schattingen van alle tellers per dia middelt, je bijna steeds op werkelijke waarde uitkomt.

Discussie

Hoe moeten we nu omgaan met dit soort resultaten. Iedereen weet dat het moeilijk is grote groepen vogels te schatten, waarbij het per soort ook sterk verschilt hoe goed we ze kunnen schatten. Staan de vogels stil of bewegen ze, staan ze zo dicht op elkaar, waardoor de individuele vogels niet meer goed zijn te onderscheiden. Iedereen weet hoe moeilijk het is om de aantallen van een spreeuwenwolk te schatten. Betekent dit nu ook dat de tellingen van de vogelwerkgroep onbetrouwbaar zijn? We hebben gezien dat de schattingen per persoon sterk kunnen verschillen. Indien je met meerdere personen bent is het zinvol allemaal het aantal vogels te tellen en vervolgens de gemiddelde waarde van de tellers te nemen. Dit wordt veelal al door de vogelwerkgroep gedaan. Dit geldt natuurlijk alleen voor de grotere groepen. Bovendien heb je in het veld vaak meer tijd om te tellen dan 15 seconden. Maar in sommige gevallen, als de vogels erg onrustig zijn of je verwacht dat de vogels binnenkort door bijvoorbeeld een wandelaar verstoord

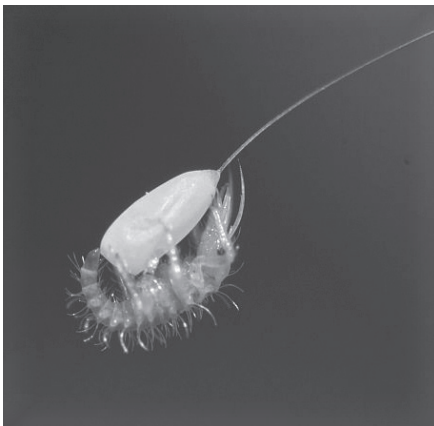
maken had ik niet verwacht. Dit betekent dat wanneer hij van de telpost terugkomt en zegt dat hij 2 dwergmeeuwen en 5.000 spreeuwen heeft gezien, je ervan uit kunt gaan dat het 1 dwergmeeuw was en ongeveer 2.500 spreeuwen. En als hij 1 dwergmeeuw heeft gezien was het misschien wel?

Belangrijke les voor iedereen is dat wanneer je met z'n tweeën aan de riviertelling meedoet je bij grote groepen altijd beide moet tellen en vervolgens de gemiddelde waarde moet nemen (behalve als Louis meedoet). Als alle leden van de vogelwerkgroep meedoen, blijkt het getelde aantal vogels opvallend dicht bij de werkelijkheid te liggen. Kortom, je kunt ze als groep vertrouwen, maar afzonderlijk moet je ze met een korreltje zout nemen.

Kleine groene beestjes, bruine vogeltjes met lange pootjes, pestende vogels en een zwam: daar heeft de schrijver van deze rubriek dit keer zijn inspiratie in gevonden. En waar dat toe leidt! Roofdieren die zich bedekken met de lijken van hun prooien, insecten met talent voor percussie, de ware aard van de schijtlijster... Lees en huiver!

GROENE GAASVLIEG

Groene gaasvlieg op ei.

Groene-gaasvlieglarve.

Groene gaasvlieg.

Op de eerste van twee foto's die Wim Rubers op 19 augustus maakte komt een klein, bleek, harig wezentje uit een eitje kruipen dat op een ragfijn steeltje staat. Zoals het zich nog vastklampt aan zijn eitje ziet het er een beetje kwetsbaar en aandoenlijk uit. Op de tweede foto is daar niets meer van over. Fier op zijn zes poten, het achterlijf een beetje gekromd, de kaken klaar om een prooi te grijpen. Het is duidelijk: hier staat een roofdier.

De larve van een gaasvlieg, want dat is het, hoort samen met de larve van het lieveheersbeestje tot de grote vijanden van bladluizen. Als een gaasvlieglarve een goede dag heeft, kan hij er in zijn eentje vijftig soldaat maken. Volwassen gaasvliegen leven vooral van de uitwerpselen van bladluizen, ook bekend als honingdauw, en eten ook stuifmeel. Een zwangere gaasvlieg pakt ook graag een bladluisje. Dat het ei op een steeltje staat, is niet zonder reden. Het favoriete voedsel van de gaasvlieg-larve staat vaak onder de hoede van een kolonie mieren, die ook honingdauw als voedsel gebruiken. Het dunne steeltje dat het ei torst, dient om de inhoud buiten het bereik van die mieren te houden. Want die zitten uiteraard niet te wachten op een larfje dat hun veestapel op zijn gemakje komt uitroeien. Om zich na het verlaten van dat veilige, hoge plekje tegen mieren te beschermen, camoufleren de larven van sommige gaasvliegsoorten zich met stukjes plant of met dode bladluizen. Een macabere versie van de wolf in schaapskleren.

De groene gaasvlieg is de bekendste vertegenwoordiger van de gaasvliegenfamilie. De grote, fijn geaderde vleugels maken duidelijk hoe de orde waar de familie bij hoort (de gaasvleugeligen) aan zijn naam komt. De groene gaasvlieg komt op alle continenten voor, behalve Antarctica en Australië. Het is een fragiel ogend diertje, ongeveer anderhalve centimeter lang, met ogen als koperen speldenkopjes. Naast bladluizen eten de larven ook witte vlieg en spint, twee andere bekende plantenziekten. Daarom worden commercieel gekweekte gaasvliegen veel ingezet in de kassenteelt.

Bronnen:

Wikipedia.nl; website Bio Control; foto's: Wim Rubers (larve) en Bio Control (imago)

GESTREEPTE STRANDLOPER

Zaterdag 19 september

'Op de terugweg van het trektellen speuren Berry Lucas en ik de Baarsemwaard af. Een kempaanachtige steltloper vliegt op. We zien een lichte vleugelstreep en een scherpe afscheiding tussen hals en buik. Geen witte tekening op de stuit. Zou het mogelijk een gestreepte strandloper zijn geweest? Toch maar een melding rondgestuurd naar de vogelwerkgroepleden. 's Avonds meldt Daniel (Beuker; red.) dat hij een gestreepte strandloper heeft gezien bij de Kerswerf. Geen bewijs voor onze waarneming natuurlijk maar hij maakt hem wel wat waarschijnlijker.' (Jouke Altenburg)

De meest in Nederland (en noordwest Europa) waargenomen zeldzame strandloper. Zo vat Waarneming.nl de status van de gestreepte strandloper (*Calidris melanotos*) bondig samen. De vogel werd in 1961 voor het eerst in Nederland gezien en sinds 1981 jaarlijks. Tegenwoordig gaat het ieder jaar om enkele tientallen exemplaren. Zeker voor het werkgebied van de NVWC blijft het een zeldzaamheid. Op Waarneming.nl zijn twee meldingen terug te vinden van voor 2009. In mei 2002 en juni 2004 werd, eveneens in de Beusichemse waard bij de Kerswerf, een gestreepte strandloper gezien.

Amerikaans of Siberisch?

Tot en met 1987 was voor deze vogel een andere naam gangbaar: de Amerikaanse gestreepte strandloper. Omdat de soort behalve in Canada en Alaska ook op het Euraziatische continent broedt (Siberië) wordt het 'Amerikaanse' tegenwoordig weggelaten. Vroeger ging men ervan uit dat het vooral Amerikaanse vogels waren die in Europa als dwaalgast werden gezien. Maar onderzoek heeft geleid tot nieuwe inzichten. Want er worden in verhouding wel veel gestreepte strandlopers gezien in Groot-Brittannië, maar de meesten zitten aan de oostkust terwijl je vogels die van de over de oceaan komen aanwaaien vooral aan de westkust zou verwachten. En aan de Amerikaanse oostkust, waar overstekers vandaan zouden moeten komen, is de vogel juist schaars. Verreweg het grootste deel van de Noord-Amerikaanse vogels trekt via een trekbaan door het centrale deel van de Verenigde Staten zuidwaarts. Een deel van de Siberische vogels steekt eerst over naar Alaska, om vervolgens met de Amerikaanse populatie mee te trekken. Een ander deel van de Siberische populatie overwintert in en rond Australië.

Het vermoeden bestaat dat de dwaalgasten die in Nederland gezien worden een nog kleiner deel van de Siberische populatie vertegenwoordigen die naar het westen trekt. De laatste jaren breidt de gestreepte strandloper zijn broedgebied bovendien naar het westen uit. Het ligt voor de hand dat ook die vogels in het najaar onze kant op trekken. Misschien samen met krombekstrandlopers en kleine strandlopers, die de gestreepte strandloper als burens heeft in zijn nieuwe, meer westelijke broedgebieden op de toendra's in het oosten van Rusland.

(Bronnen: Waarneming.nl; ANWB vogelgids van Europa (Lars Svensson), 'Gestreepte strandloper: een zeldzame gast uit Amerika of... Siberië?' door Arjan Boele en Erik van Winden, in SOVON-Nieuws jaargang 19 (2006) nr 3; foto Vogelwerkgroep IJsseldelta)

BLEEKRANDTRECTERZWAM

Zaterdag 17 oktober 2009

'In een van de weilanden in de Regulieren vond ik een 20-tal exemplaren van de Bleekrandtrechterzwam (*Clitocybe marginella*). Deze vrij zeldzame soort is voor zover ik kan achterhalen nog niet in onze omgeving gevonden. Hij is kenmerkend voor schrale graslanden, het jarenlange verschrallingsbeleid van het Geldersch Landschap begint dus vruchten af te werpen. Er bestaan weinig afbeeldingen van deze nogal onbekende soort.' (Wim Rubers)

MOBBING

Zaterdag 26 september 2009

'Zaterdagochtend hoorde ik een luid gekekker boven de Baarsemwaard. Een slechtvalk, zwaar belaagd door twee kraaien. Hij torste een zware prooi mee die zeker net zo groot was als de vogel zelf (vermoedelijk een kraai). De valk vloog oostelijk weg over de Lek.'

Woensdag 23 september 2009

'Een paar vrije uurtjes op woensdagmorgen; even kijken of er iets zit bij het kijkscherm in de Beusichemse waard. Behalve wat watersnippen en witgatjes die foerageren op de slikrandjes langs de eerste strang is er weinig te beleven. Dan hoor ik achter me gekekker. Snel de kijker gericht op de bomenrij langs de dijk. Het eerste wat ik in mijn kijkerbeeld vang, is een gaai. Maar al snel blijkt mijn vermoeden dat de gaai aan het imiteren is, niet te kloppen. Uit het geboomte komen twee sperwers vliegen. Het lijken een volwassen vrouwtje en een jong mannetje te zijn. Moeder en zoon misschien? Wat zich dan ontvouwt is een luchtballet voor twee sperwers, vier gaaien en drie eksters. De sperwers doen uitvallen naar elkaar, maar ook naar de kraaiachtigen die hen onophoudelijk 'mobben'. Het is bijna niet te volgen, zo wendbaar als de vogels tussen de takken door schieten. De ene sperwer achter de andere aan, de andere sperwer die een ekster op de hielen zit. Even rust, en dan weer een uitval. Dat gaat zo een minuut of tien door. Dan is het ineens of de gaaien en eksters genoeg van het spelletje hebben. Ze gaan aan de overkant van het veldje nog wat zitten schelden, maar laten de sperwers verder met rust.' (Dirk van Opheusden)

Mobbing

'Mobbing' is een vaak nogal opvallende vorm van gedrag die wijd verbreid is in de vogelwereld. In de bovenstaande voorbeelden leven kraaiachtigen zich uit, maar het gedrag is zeker niet exclusief voor die groep. Meeuwen doen het ook, en zeer veel soorten kleine zangvogels. 'Mobben', of 'pesten' om een Nederlands woord te gebruiken, is ook niet alleen maar gericht tegen roofvogels en uilen. Andere roofdieren als bunzings en katten kunnen het ook te verduren krijgen.

Sommige vogels gaan behoorlijk ver in hun mobbing-gedrag. Hier zitten twee epauletspreeuwen, een roodstaartbuizerd letterlijk op de huid.

Vergaande maatregelen

In het algemeen wordt mobbing (bij vogels) gedefinieerd als een vorm van gedrag die erop gericht is om zichzelf of de jongen te beschermen tegen een predator. Zodra een roofdier wordt ontdekt beginnen de vogels alarmkreten te slaken en vliegen ze op de predator af, waarbij soms zelfs fysiek contact wordt gemaakt. Sommige soorten meeuwen gaan nog verder en braken gericht op de rover. Kramsvogels schijten zelfs letterlijk op hun slachtoffer. De Britse vogelbeschermingsorganisatie RSPB meldt gevallen van roofvogels die door de hoeveelheid ontlasting van een fanatiek aanvallende groep kramsvogels niet eens meer in de lucht konden blijven: 'There are reports of predators being grounded by the volume of droppings over their body after a concentrated mobbing attack by a colony of fieldfares'. Zou daar het woord 'schijtlijster' zijn oorsprong hebben?

Speciale geluiden

De meeste predatoren komen minder geschonden uit de strijd. Meer gebruikelijk is dat vogels vooral vocaal tekeer gaan. Sommige soorten hebben er speciale geluiden en roepjes voor, die ervoor zorgen dat er uit de omgeving nog meer belagers naar de plek des onheils komen. Van de koolmees is ontdekt dat deze speciale geluiden heeft voor roofvogels die in dekking zitten, en voor vliegende roofvogels. De roep voor zittende roofvogels is lager en is over langere afstanden goed hoorbaar voor andere vogels. De koolmezenroep voor vliegende roofvogels is veel hoger, maar is moeilijker om te horen voor de roofvogel, en lastiger om de richting van waaruit het geluid komt te bepalen. Van de taigagaai is vastgesteld dat hij meer dan twaalf verschillende geluiden gebruikt, speciaal voor het 'mobben'. De vogels kunnen gedetailleerd aan elkaar duidelijk maken hoe groot het gevaar is en om wat voor predator het gaat.

(** foto mobbing) **

(Onderschrift:) Sommige vogels gaan behoorlijk ver in hun mobbing-gedrag. Hier zitten twee epauletspreeuwen een roodstaartbuizerd letterlijk op de huid.

Niet alleen vijanden

Het lijkt alsof de pestende vogels een groot risico nemen door zich zo opvallend te gedragen, dicht in de buurt van een dodelijke vijand. Toch gebeurt het vrijwel nooit dat een pestende vogel het slachtoffer wordt. Veel roofvogels moeten het hebben van de verrassingsaanval, en die kunnen ze te midden van een scheldende groep vogels natuurlijk wel vergeten. Eén functie van mobbing is dat de predator wordt verjaagd. Maar ook dient het om jonge, onervaren vogels hun vijanden te leren kennen. Toch blijft het mobben niet alleen beperkt tot rechtstreekse vijanden. Zien pesten doet pesten. Als een kraai ziet dat kleine zangvogels een sperwer mobben is de kans groot dat hij lekker gaat meedoen. In het geval van kraaiachtigen kan ook voedselroof een motief zijn. Soms is ook gewoon niet duidelijk waarom gemobt wordt. Op de trektelpost aan de Lek was eind september te zien hoe witte kwikstaarten tekeer gingen tegen kokmeeuwen. Op hun beurt hadden die geen enkele interesse in de kwikstaarten, maar des te meer in een school kleine visjes vlak onder het wateroppervlak bij het strandje. Misschien was het signaal 'vogel die groter is dan ik en die in de buurt blijft hangen' voor de witte kwikken al genoeg om het mobbing-gedrag te triggeren.

Bronnen

RSPB (www.rspb.org.uk), Wikipedia, Bio-Medicine (www.bio-medicine.org)

Afbeeldingen

pentekening uil met kraaien: Catherine Clark,

foto roodstaartbuizerd Alan Stankewitz/Bizarre Archive)

ZUIDELIJKE BOOMSPRINKHAAN

Zaterdag 26 september 2009

'Onder mijn walnoot waren twee zuidelijke boomsprinkhanen druk bezig nog meer zuidelijke boomsprinkhanen te maken! (Rob van de Hatert)

De zuidelijke boomsprinkhaan is een Zuid-Europese soort die zich nog niet zo lang geleden gevestigd heeft in Nederland. De eerste meldingen op Waarneming.nl stammen uit 2002. De eerste geregistreerde Culemborgse waarneming was op 21 november 2005, ook door Rob. Het is niet een van de insecten die door het warmer wordende klimaat hun leefgebied naar het noorden uitbreiden; vermoedelijk is de soort vanuit Zuid-Europa met plantentransporten meegelift. Inmiddels wordt de zuidelijke boomsprinkhaan vooral gezien in het westen en midden van ons land, hoewel ook uit andere delen van het land meldingen komen.

Mannetjes worden 11 tot 13 millimeter groot, vrouwtjes een paar millimeter groter. De dieren zijn groen, met over de rug een gele streep. Het mannetje heeft heel lange, dunne voelsprietten; het vrouwtje een sabelvormige legbuis. Ook in het volwassen stadium hebben de sprinkhanen geen vleugels. Dat stadium wordt het meest gezien van augustus tot en met november. De biotoop bestaat vooral uit tuinen en parken; het is in ons land dus een urbane soort. Er wordt gedacht dat de sprinkhaan alleen in een stedelijke omgeving kan overleven doordat het daar heersende microklimaat warmer is. Anderen betwijfelen dit en houden het erop dat de kans om een beest te zien in de stad nou eenmaal groter is.

Omdat hij zonder vleugels door het leven gaat, kan het mannetje van de zuidelijke boomsprinkhaan niet op de gewone sprinkhanenmanier een vrouwtje lokken. Dat is door met zijn achterpoten, waar een soort kammetje op zit, langs zijn vleugels te gaan. De zuidelijke boomsprinkhaan is een percussionist: hij trommelt met zijn poten op de ondergrond. Die onder Robs walnoot zat was er kennelijk goed in!

Bronnen:

Wikipedia.nl, Waarneming.nl, Saltabel.org; foto: Fritz Geller-Grimm

RIVIERGRONDEL

Maandag 19 oktober 2009

'Riviergrondel uit de polder bij Zowijkseweg, deze vis is ongeveer twaalf centimeter lang. Ik ben ze in de polder nooit tegengekomen dus wel een verrassing. Ik ken ze van de Lek en de Linge en heel lang geleden op fort Honswijk. Het water stroomt ter plekke licht, ik ga nog uitzoeken of er ergens in de verte contact is met de Linge. Al ons Betuws polderwater wordt afgevoerd naar de Linge dus mogelijk ligt daar de oorsprong.' (Co Sielhorst)

De riviergrondel is een bodembewonende vis die maximaal een centimeter of twintig lang wordt. Het uiterlijk varieert, maar de basiskleur is bruine, met zwarte vlekken op de flanken. Opvallend zijn de baarddraden bij de bek, die de vis gebruikt om voedsel te vinden, vooral kleine ongewervelde diertjes. Maar niet alleen dat! 'De Duitschers geeven 'er den naam aan van Grundling, Gresling en Leutesser, om dat zy in de Lyken der Drenkelingen kruipen en die opeeten.' (Martinus Houttuyn, 1765).

Zoals zijn naam als doet vermoeden voelt de riviergrondel zich het prettigst in stromend, helder en zuurstofrijk water. Toch wordt hij in allerlei watertypen aangetroffen, zoals Co's vondst illustreert. De vis is vrij tolerant wat vervuiling betreft en geen kieskeurige eter. Het is de vraag hoe de vis in de sloot aan de Zowijkseweg terecht komt. Van de riviergrondel is bekend dat het grootste deel (tweederde) van de populatie op een standplaats leeft en dat het andere deel avontuurlijker is aangelegd en zwerft. De vis op de foto kan zelf zo'n zwerver zijn, of een nakomeling ervan. Het lijkt nog een behoorlijke reis, van de Linge naar de Zowijkseweg. Gezien zijn lengte is deze riviergrondel een jaar of drie, vier oud. In die tijd moet een beetje voorzichtige riviergrondel toch een eind kunnen komen.

Bronnen

Ravon; Kennisdocument riviergrondel, Sportvisserij Nederland (M.C. Beers, 2005) website van B. Zoetemeyer. Foto: Co Sielhorst

Periode: juni - september 2009

VAN DE Leesplank

door Leo van der Kooij

't Altenatuurtje

In dit nummer een kort verslag over de weidevogelbescherming in het Land van Altena. Het jaar 2009 bleek gunstig voor de grutto's en de wulpen. Ook ontwikkelt het project zich voorspoedig, hetgeen blijkt uit de toename van het aantal deelnemende boeren en mede daardoor van het areaal weidevogelreinen. Op bladzijde 29 staat een mooi kaartje afgedrukt waarop de egelwaarnemingen van 2005 t/m 2009 in het land van Altena staan weergegeven in kilometerhokken.

Bomennieuws

In het bomenblad lezen we weer over de beruchte bloedingsziekte bij de paardenkastanjes. De oorzaak van deze nare ziekte die heel veel kastanjabomen in ons land aantast en doet afsterven, is lange tijd een raadsel geweest. Vijf jaar geleden, toen deze ziekte snel om zich heen begon te grijpen, werd de alarmbel geluid. De ondergang van deze zo populaire straat- en parkboom leek een kwestie van tijd. Uiteindelijk kwam uit onderzoek naar voren dat de boosdoener een pathogene (ziekteverwekkende) variëteit van de bacterie *Pseudomonas syringae* is. Hoewel de ziekte zich nog steeds verder verspreidt en slachtoffers maakt, is de situatie toch minder dramatisch dan aanvankelijk werd gevreesd. Er moet echter nog

veel onderzoek gedaan worden naar verspreiding, mogelijke resistentie, invloed van de kastanjemineermot en methoden ter voorkoming en genezing. De werkgroep "Aesculaap" hoopt dit zo noodzakelijke onderzoek in de toekomst voort te kunnen zetten. Zie badzijde 15 en www.kastanjeziekte.wur.nl

Een heel leuk idee om bomen in de schijnwerper te zetten en zodoende de aandacht van het publiek op de waarde van bomen in de bebouwde omgeving te richten, is het organiseren van een boomverkiezing in de gemeente. Onder het motto "Welke boom heeft de x-factor?" worden de inwoners van een deelnemende gemeente gevraagd om een boom in de gemeente die tot hun verbeelding spreekt te nomineren. Zie hiervoor het artikel op bladzijde 12-14.

De Domphoorn

In de Domphoorn lezen we in de rubriek Vogelnieuws waarin de waarnemingen van vogels van half juni tot half september zijn verwerkt dat ook de vogelaars in de Vijfheerenlanden de uiterwaarden van de Lek bij Everdingen weten te vinden. Meer dan de helft van de ingezonden waarnemingen zijn in dit gebied gedaan. Veel steltlopers (14 goudplevieren op 27-08) en reigerachtigen (27 lepelaars op 7-09) worden hier gezien. Merkwaardigerwijs ontbreekt de vermelding van de in dat gebied jagende bruine kiekendieven die in het rietputje bij het fort een nest hadden.

Groene Hartvisie

Groene Hartvisie: 33 Bedreigingen en slechts negen kansen. Duidelijker kan de steeds doorgaande aanslag van de groene ruimte in het Groene Hart niet in beeld gebracht worden. Bekijk op het kaartje op bladzijde 13 hoe het groenehartinfarct steeds nijpender wordt.

De Kruisbek

In dit blad staat een verslag van een inventarisatie van de broedvogels in het gebied Nieuw Wulven tussen Houten en Utrecht. Nieuw Wulven is een nieuw aangelegd gebied met bossen en waterpartijen. Treinreizigers hebben een mooi uitzicht op dit gebied dat ten oosten van de spoorbaan ligt. In 2008 is een deel van het hele gebied geïnventariseerd. Er waren territoria van 35 soorten vogels. Meerkoeten, wilde eenden, winterkoningen en kleine karekieten waren daar het meest algemeen. Het gebied is bovendien rijk aan vlinders en libellen en er komen reeën en ringslangen voor. Andere artikelen gaan over boomkruipers in de Utrechtse bossen, vogelparadijs Panama en een verslag van de weekendexcursie in mei 2009 naar Schiermonnikoog.

De Levende Natuur

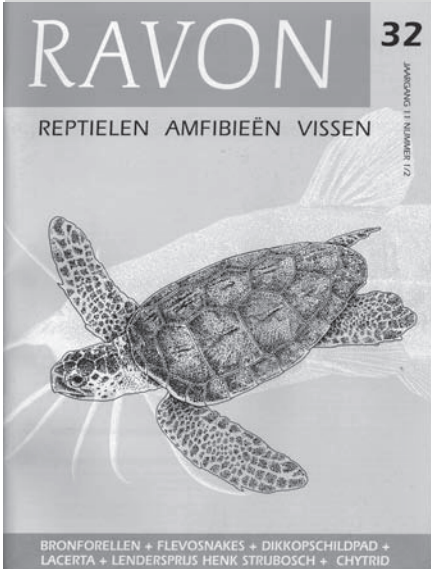
Ruim 90 bladzijden telt het dikke themanummer van De Levende Natuur. Het onderwerp is de Noordzee. Van alle kanten wordt in 24 artikelen dit onderwerp belicht. Zeer interessant is het eerste artikel over gebiedsbescherming en biodiversiteit van het Nederlandse deel van de Noordzee. Bodemdieren, vissen en vogels zijn afzonderlijk onderzocht en op kaarten ingetekend. De kustzone blijkt voor vogels en vissen buitengewoon belangrijk. Wat betreft bodemfauna zijn er zes gebieden, waaronder Het Friese Front, de Klaversbank en de Doggersbank die er uitspringen. Op grond van die gegevens kunnen nu gebieden die voor bescherming in aanmerking komen worden aangewezen. Figuur 5 toont een kaartje waarop die gebieden in een blauwe kleur zijn aangegeven. (bladzijde 246-254). Hierna volgen de afzonderlijke artikelen over een waaier van thema's. Ik noem er enkele: Bruinvissen, haaien en roggen, onderwatergeluid, schelpdieren, zandwinning en kustsuppletie, windenergie, visserijbeleid, aanwijzing beschermde gebieden enz. Al met al een zeer lezenswaardig en actueel nummer dat ik iedereen met belangstelling voor natuurbescherming kan aanbevelen.

Mooi Gelderland

In Mooi Gelderland lezen we op bladzijde 20-21 een artikel over eendenkooien. In ons gebied waren vroeger een groot aantal van deze

't Altenatuurtje

In dit nummer een kort verslag over de weidevogelbescherming in het Land van Altena. Het jaar 2009 bleek gunstig voor de grutto's en de wulpen. Ook ontwikkelt het project zich voorspoedig, hetgeen blijkt uit de toename van het aantal deelnemende boeren en mede daardoor van het areaal weidevogelreinen. Op bladzijde 29 staat een mooi kaartje afgedrukt waarop de egelwaar-

nemingen van 2005 t/m 2009 in het land van Altena staan weergegeven in kilometerhokken.

Bomennieuws

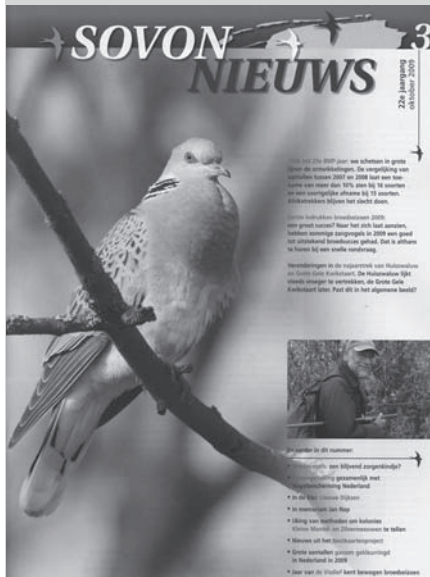
In het bomenblad lezen we weer over de beruchte bloedingsziekte bij de paardenkastanjes. De oorzaak van deze nare ziekte die heel veel kastanjabomen in ons land aantast en doet afsterven, is lange tijd een raadsel geweest. Vijf jaar geleden, toen deze ziekte snel om zich heen begon te grijpen, werd de alarmbel geluid. De ondergang van deze zo populaire straat- en parkboom leek een kwestie van tijd. Uiteindelijk kwam uit onderzoek naar voren dat de boosdoener een pathogene (ziekteverwekkende) variëteit van de bacterie *Pseudomonas syringae* is. Hoewel de ziekte zich nog steeds verder verspreidt en slachtoffers maakt, is de situatie toch minder dramatisch dan aanvankelijk werd gevreesd. Er moet echter nog veel onderzoek gedaan worden naar verspreiding, mogelijke resistentie, invloed van de kastanjemineermot en methoden ter voorkoming en genezing. De werkgroep "Aesculaap" hoopt dit zo noodzakelijke onderzoek in de toekomst voort te kunnen zetten. Zie badzijde 15 en www.kastanjeziekte.wur.nl

Een heel leuk idee om bomen in de schijnwerper te zetten en zodoende de aandacht van het publiek op de waarde

van bomen in de bebouwde omgeving te richten, is het organiseren van een boomverkiezing in de gemeente. Onder het motto "Welke boom heeft de x-factor?" worden de inwoners van een deelnemende gemeente gevraagd om een boom in de gemeente die tot hun verbeelding spreekt te nomineren. Zie hiervoor het artikel op bladzijde 12-14.

De DompHoorn

In de DompHoorn lezen we in de rubriek Vogelnieuws waarin de waarnemingen van vogels van half juni tot half september zijn verwerkt dat ook de vogelaars in de Vijfheerenlanden de uiterwaarden van de Lek bij Everdingen weten te vinden. Meer dan de helft van de ingezonden waarnemingen zijn in dit gebied gedaan. Veel steltlopers (14 goudplevieren op 27-08) en reigerachtigen (27 lepelaars op 7-09) worden hier gezien. Merkwaardigerwijs

ontbreekt de vermelding van de in dat gebied jagende bruine kiekendieven die in het rietputje bij het fort een nest hadden.

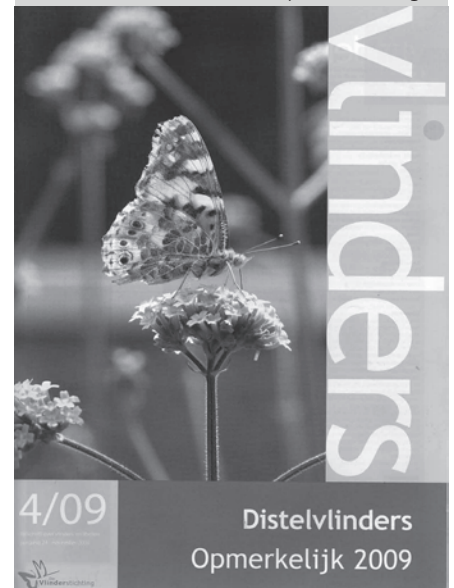
Groene Hartvisie

Groene Hartvisie: 33 Bedreigingen en slechts negen kansen. Duidelijker kan de steeds doorgaande aanslag van de groene ruimte in het Groene Hart niet in beeld gebracht worden. Bekijk op het kaartje op bladzijde 13 hoe het groene-hartinfarct steeds nijpender wordt.

De Kruisbek

In dit blad staat een verslag van een inventarisatie van de broedvogels in het gebied Nieuw Wulven tussen Houten en Utrecht. Nieuw Wulven is een nieuw aangelegd gebied met bossen en waterpartijen. Treinreizigers

hebben een mooi uitzicht op dit gebied dat ten oosten van de spoorbaan ligt.

In 2008 is een deel van het hele gebied geïnventariseerd. Er waren territoria van 35 soorten vogels. Meerkoeten, wilde eenden, winterkoningen en kleine karekieten waren daar het meest algemeen. Het gebied is bovendien rijk aan vlinders en libellen en er komen reeën en ringslangen voor. Andere artikelen gaan over boomarters in de Utrechtse bossen, vogelparadijs Panama en een verslag van de weekendexcursie in mei 2009 naar Schiermonnikoog.

De Levende Natuur

Ruim 90 bladzijden telt het dikke themanummer van De Levende Natuur. Het onderwerp is de Noordzee. Van alle kanten wordt in 24 artikelen dit onderwerp belicht. Zeer interessant is het eerste artikel over gebiedsbescherming en biodiversiteit van het Nederlandse deel van de Noordzee. Bodemdieren, vissen en vogels zijn afzonderlijk onderzocht en op kaarten ingetekend. De kustzone blijkt voor vogels en vissen buitengewoon belangrijk. Wat betreft bodemfauna zijn er zes gebieden, waaronder Het Friese Front, de Klaversbank en de Doggersbank die er uitspringen. Op grond van die gegevens kunnen nu gebieden die voor bescherming in aanmerking komen worden aangewezen. Figuur 5 toont een kaartje waarop die gebieden in een blauwe kleur zijn aangegeven. (bladzijde 246-254). Hierna volgen de afzonderlijke artikelen over een waaier van thema's. Ik noem er enkele: Bruinvissen, haaien en roggen, onderwatergeluid, schelpdieren, zandwinning en kustsuppletie, windenergie, visserijbeleid, aanwijzing beschermde gebieden enz. Al met al een zeer leeswaardig en actueel nummer dat ik iedereen met

belangstelling voor natuurbescherming kan aanbevelen.

Mooi Gelderland

In Mooi Gelderland lezen we op bladzijde 20-21 een artikel over eendenkooien. In ons gebied waren vroeger een groot aantal van deze voorzieningen om eenden te vangen. Momenteel zijn er in de West-Betuwe nog een paar in gebruik. Staatsbosbeheer beheert de kooi bij Waardenburg, de enige eendenkooi die op afspraak bezocht kan worden. Geldersch Landschap heeft een aantal jaren geleden een van de twee eendenkooien in de Regulieren gerestaureerd. Het artikel gaat over de eendenkooi van Batenburg in het land van Maas en Waal.

Ravon

In Ravon nummer 31 staat op bladzijde 81 een bizar bericht, in Beetsterzwaag in Friesland werden in juli doodgeslagen ringslangen gevonden. In totaal werden er achttien exemplaren dood uit het water Van het Koningsdiep gevist. Nader onderzoek bij een bewoner die over een "ringslangenplaag" had geklaagd bracht aan het licht dat die persoon nog 35 levende slangen en enkele trosjes eieren in zijn groencontainer had gegooid. Uiteraard zijn die dieren van een wisse dood gered en 120 eieren zijn door twee liefhebbers in een broedstoof uitgebroed. Tegen de betreffende persoon is proces-verbaal opgemaakt. In nummer 32 gaat het ook over ringslangen en wel in de Flevopolders. Hier worden allerlei maatregelen genomen om het leefgebied van deze dieren uit te breiden. Andere onderwerpen in dit nummer zijn onder meer amfibieziekten en de geschiedenis van een bij Callantsoog aangespoelde dikkopschildpad (een zeeschildpadsoort) die na succesvolle revalidatie in Burgers' Zoo in Portugal weer in zijn element werd losgelaten

Van Nature

In Van Nature nummer 6 lezen we op bladzijde 21 een weergave van een verslag van een onderzoek naar de staat van de natuur in de lidstaten van de Europese Unie. In totaal vallen er 216 habitattypen en 1182 planten- en diersoorten onder Natura 2000, een beleidsplan dat de instandhouding en verbetering van de natuur in Europa beoogt. Uit het onderzoek bleek dat in Nederland nog geen 10% van de aangewezen habitats in een "gunstige staat van instandhouding" verkeert. Hiermee scoort Nederland slechter dan het gemiddelde van alle lidstaten.

Trekt de politiek zich dit aan? Voor de minister van LNV, waaronder het nationale natuurbeleid valt, is dit zoals blijkt uit haar houding in Brussel, geen urgente zaak. Reden voor optimisme is er gelukkig ook nog. Als je in nummer 7 het artikel over het Voorsterbos in de Noordoostpolder leest, word je als natuurliefhebber helemaal gelukkig. Er ontwikkelt zich hier een natuurparadijs van 1000 hectaren vochtig loofbos. Wat er allemaal aan de gang is, kan je lezen op bladzijde 1-13.

SOVON-nieuws

SOVON-nieuws meldt dat alle tekenen erop wijzen dat het broedseizoen 2009 voor veel vogelsoorten een succes is geweest. Daarbij moet aangetekend worden dat dit nog slechts een voorlopige indruk is. Vooral de zangvogels deden het goed, dankzij gunstig weer en een ruim voedselaanbod. Daarentegen was de muizenstand laag en dat was duidelijk te merken aan de roofvogels, het aantal broedparen dat lager en het broedsucces dat minder was dan in de voorgaande jaren. Dit laatste kan ik als coördinator van de nestkastenwerkgroep onderschrijven, want nog nooit waren onze kasten zo slecht bezet als in dit jaar (bladzijde 6-7). Met de weidevogels als geheel blijft het slecht gaan. Het blijft roeien tegen de stroom van de ontwikkelingen in de landbouw in. In "Weidevogels: een blijvend zorgenkindje" (bladzijde 16-17) lezen we er meer over.

Vlinders

Het blad Vlinders ziet er weer prachtig uit. Mij trof vooral een uitgebreid en van mooie foto's voorzien verslag van het vlinderjaar 2009. Het was dit jaar

Overzicht van de ontvangen tijdschriften

't Altenatuurtje, Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur, jaargang.29 nummer. 1, oktober. 2009
 Bomennieuws, de Bomenstichting, jaargang 34 nummer 3, herfst 2009
 De Domphoorn, Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden, jaargang 43 nummer 3, september 2009.
 Groene Hart Visie, Stichting Groene Hart, nummerr 26, september 2009
 De Kruisbek, Vogelwacht Utrecht, jaargang 52 nummer 4, september 2009
 De Levende Natuur, jaargang 110 nummer 6, september 2009
 Mooi Gelderland,, Het Geldersch landschap en Kasteelen, jaargang 6 nummer 3, herfst 2009
 Natuurbehoud, Vereniging. Natuurmonumenten, jaargang 39 nummer 3, herfst 2009
 Ravon, Reptielen, amfibieën, vissen onderzoek, jaargang 10 nummer 4 en jaargang 11 nummer 1/2
 SOVON nieuws, SOVON Vogelonderzoek Nederland, jaargang 22 nummer 3, oktober2009
 Van Nature, Vereniging Natuurmonumenten, jaargang19 nummers 6, september 2009 en 7 oktober 2009
 Vlinders, de Vlinderstichting, jaargang 24 nummer 4, november 2009
 Vogelnieuws, Vogelbescherming Nederland, nummer 5, oktober 2009
 Vogels, Vogelbescherming Nederland, jaargang 28 nummer 4, najaar 2009
 Zoogdier, Zoogdiervereniging VZZ, jaargang 20 nummer 3, herfst 2009

Tevens werden nog ontvangen;

1 RAVON jaarverslag 2008 en

2 RAVON Meerjarenplan "Vrijwilligers beschermen" 2008 t/m 2012

Paddenstoelen-excursie naar landgoed Soelen

ZATERDAG 24 OKTOBER

Foto's & tekst
Leo van der Kooij

Daar stonden we dan met z'n zevenen onder het dak van de ingang van de Ketel-vink op de regenachtige zaterdagmiddag. Het was de eerste keer dat we een excursie in de middag hadden geprogrammeerd en nu was het slecht weer.

Terwijl we aan het overleggen waren of we wel op stap moesten gaan, leek het erop dat de regen wat aan het afnemen was. Zou het werkelijk droog gaan worden? De lucht was nog helemaal grijs en misschien zouden er nog meer buien vallen. Het leek ons riskant om helemaal naar Zeist te rijden om daar op het landgoed Bornia paddenstoelen te bekijken. Een week uitstellen was ook geen optie, want dan zijn er altijd weer mensen die al andere afspraken hebben.

Een excursiedoel dichterbij dan maar? De meeste stemmen waren voor deze oplossing. We kozen ervoor om naar het landgoed Soelen, ook bekend onder de naam Zoelense Bos, te gaan. Zou het weer harder gaan regenen, dan konden we de excursie afbreken en weer gauw thuis zijn. Zo gezegd zo gedaan. Met drie auto's richting Zoelen, terwijl de regen steeds minder werd. Hoopvol dus.

Vanwege een ongeval was de weg via Asch afgesloten, maar een andere route door het veld was snel gevonden. Toen wij uitstapten, was het bijna droog dus op naar de paddenstoelen. Het zou blijken dat we helemaal geen verkeerde keus gemaakt hadden, want we vonden maar liefst 59 soorten, waaronder enkele bijzonderheden. Veel paddenstoelen vonden wij op de dode stronken en stammen. De enorme lappen van de reuzenzwam, de prachtige witte porseleinzwammen, de botergele goudvliesbundelzwam, tonderzwammen, elfenbankjes en de keiharde waslakzwam. Deze laatste was te herkennen aan de wasachtige laag boven op het kussenvormige vruchtlichaam.

Piepkleine judasoren

We moesten heel wat oude vlieren afzoeken om uiteindelijk toch nog een paar piepkleine judasoren te ontdekken. Deze op een menselijk oor lijkende trilzwammen zijn hoofdzakelijk op vlieren te vinden. Honingzwammen zijn niet moeilijk te herkennen. Maar pas op, er blijken twee soorten honingzwam te zijn. De knolhoningzwam en de sombere honingzwam. Deze laatste moest blijken zijn naam wat opgebeurd worden, een taak die Carla met liefde op haar nam en dat leverde een mooie foto op.

Natuurlijk waren er weer een paar soorten paddenstoelen die zelfs door Wim, onze paddenstoelenkenner, niet onmiddellijk te herkennen waren. Die moesten ter determinatie thuis meegenomen worden. Daartoe heeft Wim altijd een paar doosjes bij zich. Dit leverde nog drie nieuwe soorten voor de lijst op. Daar was er zelfs een bij die Wim nog nooit eerder had gezien, het olijfkleurig matkopje.

De vreugde om de vondst van een andere zeer zeldzame paddenstoel, *Lentinus ursinus*, moest helaas bij nader inzien getemperd worden. Deze zeldzaamheid, nog zonder officiële Nederlandse naam en tot nu toe op twee plekken in Nederland gevonden, waarvan een nota bene in het Zoelense Bos, kon door Wim thuis niet bevestigd worden en krijgt dus in de soortenlijst, die hieronder is afgedrukt een vraagteken.

Het begon al donker te worden en nog waren we bezig met de ene vondst na de andere te noteren. Ons voornemen niet langer dan tot 17.00 uur door te gaan werd daardoor danig gefrustreerd. Het liep tegen half zes toen we na ons rondje door het landgoed weer in de auto's stapten. Het was een mooie excursie met een rijke oogst aan paddenstoelen.

Carla Rubers met honingzwam.

Stinkparasolzwam.

Porseleinzwam.

Goudvliesbundelzwam.

Helmmycena.

Langsteelfranjehoed.

Paddenstoelen in het Zoelense Bos (Landgoed Soelen)

Lijst van waargenomen soorten op de excursie van de Plantenwerkgroep
Deelnemers: Anemarie Baars, Leo van der Kooij, Toine van der Laar, Gijsje Robeer,
Wim en Carla Rubers en Kees van de Vate.

1 papilmycena (K)	33 plooirokje (G+K)
2 wit oorzwammetje (K)	34 Gewoon donsvoetje (G+K)
3 gewone hertenzwam (G+K)	35 tengere beukentaailing
(niet in G en K)
4 geweizwam (G+K)	36 platte tonderzwam (G+K)
5 groezelige satijnzwam (G)	37 wortelende aardappelbovist (G+K)
6 eikenbladzwammetje (G+K)	38 knolhoningzwam (K)
7 helmmycena (G+K)	39 lila satijnvezelkop (G+K)
8 bundelmycena (G+K)	40 ziekenhuisboomkorst (K)
9 knolparasolzwam (G+K)	41 biefstukzwam (G+K)
10 gewone zwavelkop (G+K)	42 langsteelfranjehoed (G+K)
11 dikrandtonderzwam (G+K)	43 bloedweizwam
(= Gewone boomwrat)
12 stinkparasolzwam (G+K)	44 grauwigroene hertenzwam (G+K)
13 nevelzwam (G+K)	45 gewoon elfenschermpje (G+K)
14 geringd breeksteeltje (G+K)	46 paarse korstzwam (G+K)
15 zwavelzwam (G+K)	47 lentinus ursinus ?? (niet zeker)
16 gele korstzwam (G+K)	48 klontjestrilzwam (K)
17 gewoon meniezwammetje (K)	49 bleekgele bundelzwam (G+K)
18 reuzenzwam (G+K)	50 roodsteel(fluweel)boleet s.l. (G+K)
19 gewone Oesterzwam (G+K)	51 rode kleibosmelkzwam
(niet in G en K)
20 porseleinzwam (G+K)	52 gewone fopzwam (G)
21 waslakzwam (G+K)	53 beukwortelzwam (G+K)
22 goudvliesbundelzwam (G+K)	54 zonnerussula (G)
23 oranje aderszwam (G+K)	55 geschubde inktzwam (G+K)
24 gewoon elfenbankje (G+K)	56 streepsteelmycena (G + K)
25 zadelzwam (G+K)	57 fraaisteelmycena (G + K)
26 sombere honingzwam (G+K)	58 olijfkleurig matkopje (niet in G en K)
27 gewone glimmerinktzwam s.l.(G+K)	59 oranjebloesemzwam (niet in G en K)
28 peervormige stuifzwam (G+K)	
29 echt judasoor (G+K)	
30 roestbruine kogelzwam (G+K)	
31 witte bultzwam (G+K)	
32 rokzwam (G+K)	

N.B. Nr 48, Stijfselzwam moet Klontjestrilzwam zijn. Bij vorige excursies genoteerde Stijfselzwammen moeten hoogstwaarschijnlijk allemaal Klontjestrilzwammen zijn geweest.

G = Ewald Gerhardt, De Grote Paddenstoelengids voor onderweg (Tirion)
K = Gerrit J. Keizer, Paddenstoelenencyclopedie (Rebo Productions)

Opgemaakt: 25-10-2009, Leo van der Kooij
Verbeterde versie 01-11-2009 Wim Rubers.

Boeren- zwaluwen boeien een heel lang broedseizoen lang

door
Jouke Altenburg &
Theo Boudewijn

In dit artikel beschrijven we de voorlopige resultaten van het eerste jaar van ons onderzoek naar het broedsucces en de jongenoverleving van de boerenzwaluw rond Culemborg. Dit onderzoek hebben we uit kunnen voeren dankzij de medewerking van een achttal boeren en buitenlui in het buitengebied van Culemborg en Buren. Zij lieten ons steeds maar weer toe in hun stallen en schuren, wezen ons op nieuwe nesten en andere natuur op hun erven. Daarom openen we dit artikel met het uitspreken van onze grote dank aan de families Jongejeugd, van Meeteren, Middelloop, de Raad, Stol, Toes, van Zanten en het personeel van kinderboerderij 'de Heuvel'. We hopen in 2010 weer welkom bij hen te zijn.

1. Hoe hebben we onderzocht?

Vanaf 21 mei tot en met 5 september 2009 hebben we met twintig bezoeken de legfels van boerenzwaluwen op acht verschillende adressen gevolgd. Kaart 1 geeft een overzicht van de ligging van de onderzoeksadressen. Op een bezoekdag werden niet alle legfels op alle adressen gecontroleerd, maar vooral die adressen waarvan verwacht werd dat een legfel gestart zou zijn, eieren waren uitgekomen of jongen geringd konden worden. Met uitzondering van de vakantieperiode in de tweede helft van juli konden we alle legfels goed volgen.

Bij het eerste bezoek werd het nestnummer met krijt op de balk geschreven waaraan het nest bevestigd was, zodat het bij de volgende bezoeken duidelijk was om welk nest het ging. Bij ieder bezoek werd van alle nesten de nestinhoud gecontroleerd. De controles voerden we uit met een spiegeltje aan een uitschuifbare stok, dat we schuin boven het nest hielden, zodat we de nestinhoud konden bekijken. Op deze manier verstoorden we de broedsels zo min mogelijk. Als echte cultuurvolgers zijn boerenzwaluwen overigens goed aan mensen gewend.

Ook probeerden we de jongen van zoveel mogelijk legfels te ringen, als we er verantwoord bij konden. Hierbij hielden we zowel rekening met onze eigen veiligheid als met die van de jongen. Jongen kunnen geringd worden als ze tussen de 5 en 15 dagen oud zijn. Oudere jongen zijn moeilijk in het nest terug te plaatsen: ze springen er dan uit. We ringden bij voorkeur als de jongen een leeftijd van 9-15 dagen hadden. De jongen kunnen dan al goed voor hun eigen energievoorziening zorgen en ze zijn dan ook wat groter om vast te pakken. We hebben alleen geringd bij goede weersomstandigheden, zodat de jongen tijdens het ringen niet afkoelden. Van de

Bepalen datum 1ste eileg

Boerenzwaluwvrouwtjes leggen elke ochtend een ei. Wanneer je bij een eerste bezoek 2 eieren vindt en bij een volgend bezoek 4, weet je dat het legsel één dag voor het eerste bezoek begonnen is. De berekende start van de eileg is weergegeven als dagnummer (1 januari is dag 1 en 10 januari dag 10 enz.). De broedtijd van de boerenzwaluw is 15 dagen gerekend vanaf het laatste ei, zodat op deze manier ook de uitkomstdatum kan worden berekend. Bennie van den Brink heeft een overzicht gemaakt waarmee de leeftijd van jongen geschat kan worden aan de hand van de veergroei. Tijdens bezoeken in de jongenfase kun je zo de leeftijd van de jongen bepalen.

geringde jongen hebben gewicht, kopgrootte en vleugellengte gemeten. Hiermee kun je een indruk krijgen van de conditie van de jongen. Deze gegevens moeten we nog uitwerken. Ons boerenzwaluwonderzoek maakt deel uit van een landelijk onderzoek naar het wel en wee van de boerenzwaluw. Voor meer informatie verwijzen we naar het kader.

Bepalen legselvolgorde

Boerenzwaluwen kunnen meerdere malen per jaar leggen. Soms maken ze van hetzelfde nest gebruik, soms bouwen ze een nieuw nest. Wanneer je in een nest een tweede legsel vindt, weet je dat dit een tweede legsel van een paar betreft. Bij nieuwe nesten is dit moeilijk: is dit een laat eerste nest of een vroeg tweede nest? In de handleiding voor het boerenzwaluwonderzoek wordt aangegeven dat je voor het bepalen van het broedresultaat van het eerste legsel de nesten voor 1 juni moet bezoeken. Alle nesten die voor deze datum begonnen zijn, hebben we eerste legfels genoemd. Onze eigen resultaten laten ook zien dat nieuwe legfels in hetzelfde nest altijd na deze datum zijn begonnen. Sommige boerenzwaluwen produceren ook nog een derde legsel. Wanneer dit in hetzelfde nest plaatsvond bleek dit altijd op 22 juli (dag 203) of later gebeurd te zijn. Daarom hebben we alle legfels die op deze dag of later zijn begonnen een derde legsel genoemd.

2. Resultaten

Spreiding van de gevolgde legfels

Tabel 1 geeft een overzicht van alle gevolgde legfels. Op twee locaties is het aantal gevolgde tweede legfels groter dan het aantal gevolgde eerste legfels. Daar zijn twee mogelijke verklaringen voor. Bij familie De Raad zijn we te laat begonnen met controleren (30 mei); enkele eerste legfels waren waarschijnlijk al uitgevloegen. Bij familie Stol kwamen na 1 juni nog enkele extra paren broeden. Mogelijk zijn deze broedparen uitgeweken van een andere locatie. In grote lijnen zijn er overal evenveel eerste als tweede legfels.

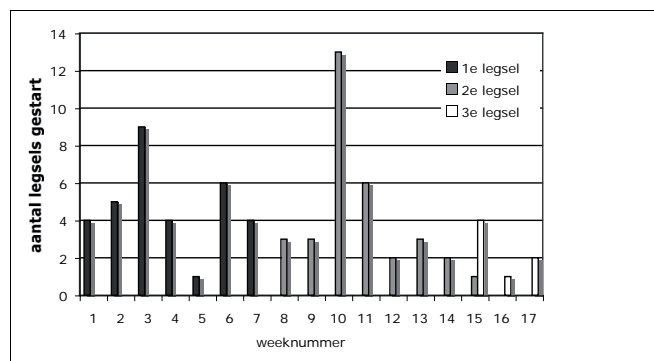
Het aantal derde legfels is aanzienlijk lager. Er worden alleen derde legfels aangetroffen op locaties met een flink aantal broedparen. Wanneer we steeds per locatie per legperiode het hoogste aantal gelijktijdig aanwezige broedparen nemen, krijgen we een indicatie van het aantal gevolgde boerenzwaluwparen: 33.

Tabel 1. Overzicht van het aantal legfels per locatie, waarbij onderscheid is gemaakt tussen eerste, tweede en derde legfels.

legsel	1	2	3	totaal
De Raad	6	7	3	16
Jongejeugd	1	1		2
Kinderboerderij	6	6		12
Middelkoop	2	1		3
Stol	8	10	2	20
Toes	1	1		2
v Meteren	1			1
v Zanten	8	7	2	17
Eindtotaal	33	33	7	73

Spreiding start eileg

In 2009 was de start van de eileg van de boerenzwaluwen flink gespreid. De eerste vogels begonnen in week 15 (9-15 april) en de laatste legfels begonnen in week 31 (30 juli-5 augustus). De piek van de eerste legfels lag in week 17 (23-29 april) met een tweede piek in week 20 (14-20 mei). Ook bij de tweede legfels werden twee pieken waargenomen.

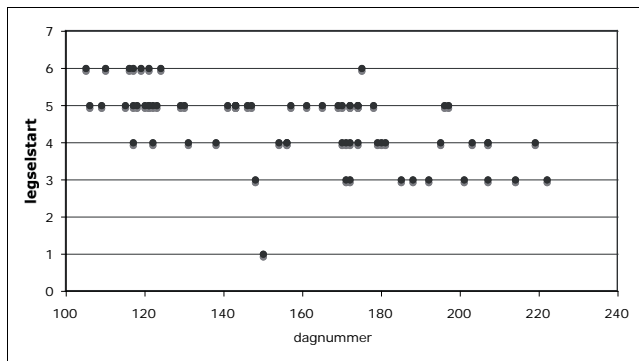

Figuur 2. De start van de legfels per week, waarbij onderscheid is gemaakt tussen eerste, tweede en derde legfels.

Legselgrootte

In de loop van het broedseizoen neemt de legselgrootte geleidelijk af. Dit staat weergegeven in figuur 3. De vroege broeders beginnen met 6-legfels. Vanaf dag 120 (30 april) zijn 5-legfels in de meerderheid en vanaf half juni (dag 170) overheersen de 4-legfels. Vanaf eind juni (dag 200) zijn vooral 3-legfels talrijk. Echter, ook later in het broedseizoen kunnen nog grotere legfels worden aangetroffen, zoals een 6-legsel rond eind mei (dag 180). Er is ook een 1-legsel. Waarschijnlijk is dit legsel na het leggen van het eerste ei meteen in de steek gelaten.

Figuur 3. Berekende start van de legfels weergegeven als dagnummer

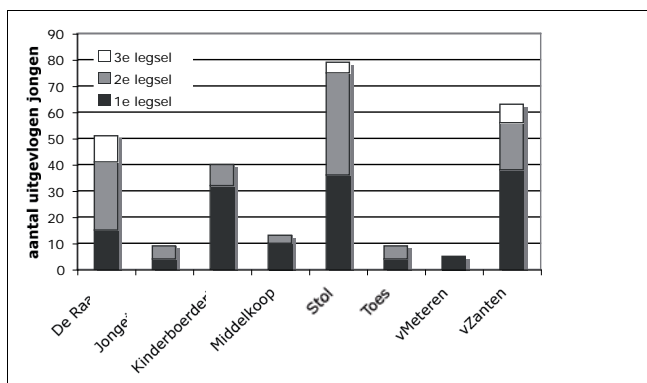
uitgezet tegen de legselgrootte.

Broedsucces per locatie

Het aantal vastgestelde uitgevlogen jongen per locatie staat weergegeven in figuur 4. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede en derde legfels. De paardenhoudende families Stol en Van Zanten zijn de hofleveranciers met respectievelijk minstens 79 en 63 jongen. Voor beide locaties geldt dat we van enkele nesten het broedsucces niet weten.

Figuur 4 Het totaal aantal met zekerheid vastgestelde uitgevlogen jongen

per locatie, waarbij onderscheid is gemaakt naar legfels.

Er zijn tussen de locaties met meer dan 20 uitvliegende jongen wel duidelijke verschillen. Bij familie De Raad is het aantal uitvliegende jongen van de eerste legfels gering. Zoals eerder is vermeld, hebben we hier waarschijnlijk het uitvliegen van enkele eerste legfels gemist. Bij de kinderboerderij is juist het aantal uitvliegende jongen van het tweede legsel gering. Hier heeft redelijk wat sterfte onder de jongen van de tweede legfels plaatsgevonden. Bij Stol is het aantal uitvliegende jongen van de tweede legfels zelfs hoger dan van de eerste legfels. Dit komt doordat zich na 1 juni nog enkele paren vestigden, die we bij de tweede legfels hebben gerekend.

Bij Van Zanten is het aantal uitvliegende jongen van de tweede legfels klein ten opzichte van het aantal van de eerste legfels. Bij Van Meteren ontbreekt een tweede legsel, maar hier hebben we na het uitvliegen van het eerste legsel geen bezoeken meer gebracht.

Van 64 legfels, waarvan zowel het aantal eieren als het aantal uitgevlogen jongen bekend is, hebben we het broedsucces berekend. Deze legfels bestonden uit 291 eieren, waarvan er 251 een uitvliegend jong hebben opgeleverd. Dat komt neer op een broedsucces van 86%. Bij De Raad is het broedsucces van zowel de eerste als de tweede legfels 79%. De tweede legfels van de zwaluwen op de kinderboerderij hebben slechts een broedsucces van 55%. Over het algemeen hebben de eerste legfels het hoogste broedsucces (gemiddeld 92%), terwijl het gecombineerde broedsucces van zowel de eerste als de tweede legfels gemiddeld ongeveer 80% bedraagt.

Tabel 2 Gemiddeld broedsucces per locatie, waarbij onderscheid is gemaakt tussen eerste, tweede en derde legfels.

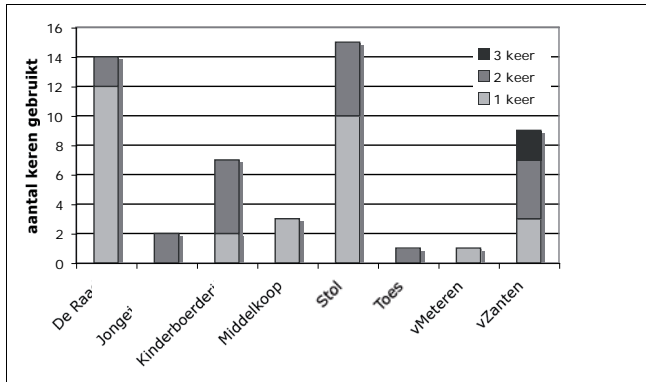
Locatie	Gemiddeld broedsucces per legsel in procenten			totaal
	1e	2e	3e	
De Raad	79	79	100	81
Jongejugd	100	100		100
Kinderboerderij	94	55		84
Middelkoop	100	75		93
Stol	95	75	50	81
Toes	80	100		90
vMeteren	100			100
vZanten	95	90	100	94
Totaal	93	79	82	86

Nestgebruik

Tijdens de bezoeken aan de verschillende locaties viel op dat de zwaluwen op sommige plekken steeds nieuwe nesten bouwden, terwijl op andere plekken de vogels vaak het nest opnieuw gebruikten voor een tweede en soms zelfs voor een derde legsel. Figuur 5 geeft hiervan een overzicht. Bij De Raad zijn slechts twee van de zestien nesten hergebruikt, bij de kinderboerderij zijn dit vijf van de zeven nesten en bij Stol vijf van de vijftien nesten. Bij Van Zanten worden zes van de negen nesten hergebruikt, terwijl twee nesten zelfs drie keer gebruikt zijn.

Figuur 5. Overzicht van het aantal keren dat een nest voor een tweede of

een derde keer werd gebruikt.

Ringen

In totaal hebben we 206 jongen en 3 volwassen vogels geringd. Tot nu toe hebben we 4 terugmeldingen van de door ons geringde jonge boerenzwaluwen gekregen (tabel 3). Drie jongen uit hetzelfde nest bij de familie Van Zanten zijn terug gemeld. Eén is op 7 augustus bij Oosthoven in België (vlakbij Turnhout) gevangen en weer losgelaten. Van de twee andere jongen is de ring opgestuurd, helaas zonder vindplaatsmelding. Deze jongen hebben het dus niet gehaald. Het vierde jong is op 25 augustus geringd bij de familie Stol. Op 10 september zat de vogel in de dakgoot van Jouke te poetsen. Door van de poetsende vogel verschillende foto's te maken en deze te combineren kon het ringnummer afgelezen worden. De afgelegde afstand is niet groot (150 meter), maar de terugmelding is wel erg leuk.

Tabel 3 Overzicht van de terugmeldingen tot nu toe van de geringde boerenzwaluwen.

3. Discussie

ringnummer	ringdatum	ringplaats	terugmelding		afgelegde afstand (km)
			datum	plek	
AS.67181	30-05-09	vZanten	07-08-09	Oosthoven(B)	71
AS.67183	30-05-09	vZanten	24-08-09	Nederland	
AS.67186	30-05-09	vZanten	24-08-09	Nederland	
AS.67302	25-08-09	Stol	10-09-09	Merelweg	<1

2009 was een proefjaar; we wilden ervaring opdoen met boerenzwaluwonderzoek. We zijn verrast door de vroege start van de broedende boerenzwaluwen, waardoor we bij De Raad waarschijnlijk wat eerste legfels gemist hebben. Op de andere locaties hebben we een goed beeld van het aantal uitgevlogen jongen gekregen, al hebben we van enkele legfels niet het aantal eieren of het aantal uitgevlogen jongen kunnen bepalen. Het ringen zelf vroeg redelijk wat tijd, omdat we het vooral belangrijk vonden dat we de jongen voorzichtig behandelden. In de loop van het broedseizoen ging het wegen, meten en ringen steeds vlugger.

Op basis van de nesten met meerdere legfels hebben we 1 juni en 22 juli als grens voor resp. het tweede en derde legsel genomen. Dit jaar waren de volwassen vogels nog niet geringd. Daardoor waren ze niet individueel herkenbaar en was het dus ook moeilijk om met zekerheid te zeggen of er sprake is van een tweede of een derde legsel van hetzelfde paar. De toename van het aantal broedende paren na 1 juni bij de familie Stol doet vermoeden dat enkele paren van elders voor hun tweede legsel naar de Lekdijk zijn uitgeweken. Duidelijk is dat alleen op plekken met meerdere broedparen er ook derde legfels zijn.

Tweetoppige pieken

Bij de eerste legfels kon een tweetoppige piek in de start van de eileg waargenomen worden. Dit komt overeen met de waarnemingen van de bewoners, die vertelden dat de zwaluwen in twee golven arriveerden. Ook bij het tweede legsel is nog een tweetoppige verloop van de legselstart te zien.

Het verloop van de legselgrootte past goed in de afname van de legselgrootte in de loop van het voorjaar, zoals die bij de meeste soorten broedvogels in Nederland kan worden gezien. Vogels die vroeg broeden, hebben meestal grotere legfels dan vogels die pas laat met broeden beginnen. De vroege broeders hebben een betere conditie en kunnen daardoor gemakkelijker een groter en vroeger legsel produceren (Turner).

In totaal werden in de 73 gevolgde legfels minstens 315 eieren gelegd. Er kwamen minstens 272 eieren uit en er vlogen minstens 251 jongen succesvol uit. Voor de nesten waarvan zowel de legselgrootte als het aantal uitvliegende jongen bekend was bedroeg het broedsucces gemiddeld 86%, waarbij de eerste legfels duidelijk succesvoller waren dan het tweede en derde legsel. In de literatuur (Turner) wordt een gemiddeld broedsucces van 80-90% opgegeven, zodat 'onze' zwaluwen zich netjes gedragen. Vergelijking met de landelijke cijfers van dit jaar zal meer duidelijkheid moeten geven hoe de vogels het gedaan hebben.

Sterfte

Kijken we naar het broedsucces per locatie dan zien we duidelijke verschillen. Vooral de hitte onder het dak is een factor die bij de tweede legfels een belangrijke factor is. De solonestjes bij de families Jongejeugd, Van Meteren en Toes zitten veilig en zijn goed beschermd voor de hitte. Zij scoren 90% broedsucces

of hoger. Bij de familie Stol mislukten twee legfels volledig door de hitte. Een derde hitemislukking werd door Wim Stol voorkomen door de bijna vliegvlugge jongen een meter of twee lager op een randje in de open kapschuur te plaatsen. Daar werden ze probleemloos verder gevoerd door pa en ma. Ook bij de kinderboerderij 'de Heuvel' kwamen jongen door de hitte om. Vooral broedsels onder een enkelwandig damwand- of golfplatendak zonder isolatie worden na enkele dagen warm weer gekookt door de daken die veranderen in infrarood BBQ's. In wanhoop springen de jongen dan uit het nest, waaronder we ze dan dood terug hebben gevonden. Dat zagen we ook bij het nest in de open metalen kapschuur van de familie De Raad.

Predatie

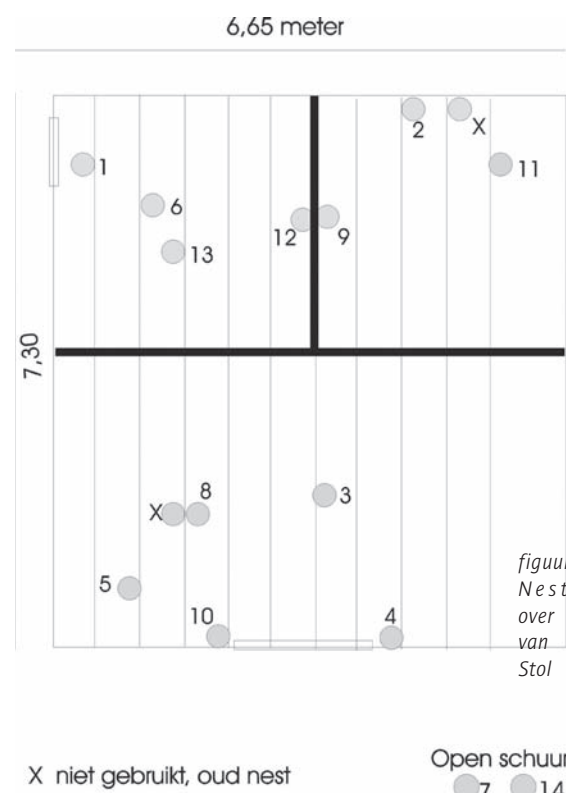
Predatie is alleen vastgesteld bij de familie De Raad. Zelf zagen we een heterdaadje van een ekster die met een zwaluwjong in de snavel de nestschuur uitvloog. De omvang van de predatie is misschien wat vertekend omdat diverse legfels al op uit te vliegen stonden bij de familie De Raad toen we ons eerste bezoek brachten. De omvang van de predatie kan daar dus groter zijn geweest, omdat verondersteld mag worden dat er al nesten leeggehaald waren, voordat we ze hadden gevolgd. Maar, eten en gegeten worden hoort erbij. Een gezonde boerenzwaluwpopulatie kan enige predatie best hebben. Door nesthulpjes te plaatsen in het donkerste, vrijwel afgesloten deel van deze schuur kunnen de boerenzwaluwen verder een handje worden geholpen.

Hergebruik nesten

Boerenzwaluwen moeten voortdurend afwegingen maken. Wanneer ze een oud nest hergebruiken, besparen ze tijd en energie. Herbouw van een oud nest kost gemiddeld 5 dagen. Het bouwen van een nieuw nest is ongeveer elf dagen werk. Dit gaat ten koste van de lengte van het broedseizoen. Voor het bouwen van een nieuw nest zijn tussen de 750 en 1400 modderballetjes nodig (Turner). Uitgaande van 150 meter enkele reis vliegen naar een plek met geschikte klei betekent het bouwen van een nieuw nest ongeveer 225 tot 420 km vliegen. Het vrouwtje levert de grootste bijdrage aan de nestbouw. Gebruikte nesten hebben echter ook nadelen. Ze bevatten vaak parasieten van het eerste legsel. De jongen zitten bovenop elkaar. Dat betekent dat ze gevoelig zijn voor mijten en luizen. Onderzoek heeft aangetoond dat boven een bepaald aantal parasieten per nest boerenzwaluwen zonder meer een nieuw nest gaan bouwen (Turner).

Wanneer we kijken naar de verdeling van het hergebruik van de nesten per locatie valt wat op: het hergebruik is niet netjes verdeeld over de acht locaties. Gemiddeld varieert het

hergebruik van nesten voor het 2e legsel volgens de literatuur tussen de 68% en 85%. Bij paardenhouder Stol worden van de 15 nesten 5 nesten voor een tweede legsel gebruikt, terwijl bij paardenhouder van Zanten van de 9 nesten 6 hergebruikt worden en 2 zelfs voor een derde maal. Bij agrariër De Raad worden maar twee nesten hergebruikt. Een factor die bij familie De Raad misschien meespeelt is de predatie. De schuur met de meeste boerenzwaluwen was namelijk goed toegankelijk voor eksters en mussen (nestverstoorders). De nesten bij De Raad stelden ook weinig voor: het waren minieme kommetjes op de daksporen. Een andere nestplek zoeken en daar een onopvallend klein kommetje bouwen, is mogelijk een antipredatiestrategie. Daarbij vergeleken waren de nesten bij de familie Stol ware villa's. Eentje bestond zelfs uit een hoofdkom met twee bijkommen, bovenop een TL-kap. Ook speelt de beschikbaarheid van geschikte klei mogelijk een rol. De boerenzwaluwen van Stol vinden geschikte klei aan de andere kant van de Goilberdingendijk, terwijl de vogels van de familie Van Zanten mogelijk verder moeten vliegen.

figuur 6:
Nestverdeling
over paardenstal
van de familie
Stol

Jongenproductie

De meeste jongen werden geproduceerd bij de familie Stol, waarbij de nesten vrijwel allemaal in een schuurtje van 7 bij 7 m zitten. De literatuur (Turner) geeft de verklaring: nesten kunnen dicht bij elkaar zitten wanneer er geen visueel contact tussen de paren is. De paren van de familie Stol zaten weliswaar vlak bij elkaar maar waren visueel gescheiden, waardoor het mogelijk was om met zoveel paren in een kleine ruimte te broeden. Figuur 6 laat het gebruik van de schuur bij de familie Stol zien.

De grote vraag blijft toch waarom zoveel paren bij Van Zanten steeds hetzelfde nest gebruiken, terwijl bij Stol en De Raad veel vogels een nieuw nest bouwden. Je verwacht dat een nieuw nest bouwen ten koste van de conditie van de ouders gaat en hergebruik van een nest vooral ten koste gaat van de conditie van de jongen, die dan meer last van parasieten krijgen. We hebben gelukkig ook gegevens over de conditie van de jongen, zodat we daar nog in detail naar kunnen kijken. Komend voorjaar hopen we ook informatie over de conditie van de oudervogels te verzamelen. Kortom, je verzamelt informatie en eigenlijk krijg je geen antwoorden maar nog meer vragen. We kunnen de komende jaren nog vooruit.

4. Conclusies

Terugkijkend op ons eerste jaar boerenzwaluwonderzoek hebben we ondanks een wat late start toch veel gegevens kunnen verzamelen. Verrassend voor ons was toch ook de lange broedperiode van de boerenzwaluw. De eerste legsels begonnen in week 15 en de laatste in week 31. De jongen van deze laatste legsels zijn pas in de tweede helft van september uitgevlogen en moeten zich dan nog op de reis naar Afrika voorbereiden. Over het algemeen trekt de boerenzwaluw in Nederland in de eerste drie weken van september door (LWVT/ SOVON, 2002), zodat deze jongen vast moeite zullen hebben om de trek naar het zuiden te voltooien.

Het landelijk voornemen was om in 2009 minstens 1.000 jonge boerenzwaluwen te ringen in geheel Nederland. Daar hebben we met onze 206 geringde jonge vogels een goede bijdrage aan kunnen leveren.

Bijzonder leuk was ook dat de eigenaren van de schuren waarin de boerenzwaluwen broedden sterk met hun vogels meeleeften. Met ons zijn zij benieuwd of hún zwaluwen komend jaar weer uit Afrika terugkeren.

We zullen onze gegevens invoeren in het programma 'Nestkaart' van SOVON, zodat ze bij kunnen dragen aan de kennis over de ontwikkeling van de boerenzwaluwstand in Nederland. Dat de Nederlandse boerenzwaluwpopulatie de afgelopen 40 jaar met de helft is afgenomen, is een gegeven (Van Beusekom). Onbekend is helaas wat de cruciale factoren zijn die dat hebben veroorzaakt.

Bronvermelding

- LWVT/SOVON, (2002), *Vogeltrek over Nederland 1976-1992*. Schuyt & Co Haarlem.
- Turner A., (1997), *The Barn Swallow*. A.D. Poyser, Londen.
- van Beusekom R., et al. (2004), *Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels*, Tirion, Baarn i.s.m. SOVON en Vogelbescherming Nederland
- L. Jenni, (2002) *Euring Swallow Project - Handleiding Boerenzwaluwonderzoek*. (vertaling Bennie van den Brink)

Fotografie: Jouke Altenburg
Figuur 6: Wim Stol

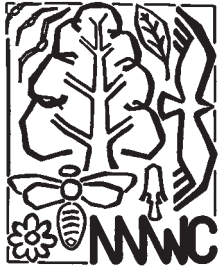
Hoe is het boerenzwaluwonderzoek in Nederland opgezet?

Van de boerenzwaluw is te weinig bekend. Het is op dit moment niet bekend of het goed gaat met de boerenzwaluw of dat de soort achteruit gaat. Boerenzwaluwen breng je niet goed in kaart met gewone broedvogelinventarisaties. De enige manier om ze goed te volgen is door het bezoeken van de stallen en schuren waar ze nestelen.

In 2009 is een nieuwe impuls gegeven aan het boerenzwaluwonderzoek in Nederland. Dat kan op vier manieren worden gedaan.

- A. De bewoonde nestentelling: in een vast gebied worden jaarlijks steeds dezelfde stallen en schuren onderzocht op bewoonde boerenzwaluwnesten. Dat moet tweemaal (eenmaal tussen 15 mei & 1 juni en eenmaal tussen 1 & 15 juli) gebeuren, omdat de boerenzwaluw meerdere malen per jaar kan broeden.
- B. Het aantal bewoonde nesten zegt nog niets over het broedsucces: hoeveel jongen krijgen de zwaluwen groot? Het broedsucces zegt wat over de kwaliteit van de broedlocatie en de voedselrijkdom van de omgeving. Bij een selectie van de nesten van onderzoek A) moet je vanaf 15 mei tot en met eind augustus elke tien tot veertien dagen de nesten houd controleren. Zitten er eieren in het nest en hoeveel jongen vliegen uit?
- C. Jongen ringen. Boerenzwaluwen zijn erg plaatstrouw. Door jongen te ringen worden ze een individu dat kan worden gevolgd. Wanneer ze het jaar erop terugkeren, kun je bij een grote steekproef berekenen wat het overlevingspercentage van de jongen is. Jongen ringen kan gemakkelijk gecombineerd worden met onderzoek B (als je een ringvergunning hebt tenminste).
- D. Adulten terugvangen. Een volwassen boerenzwaluw die ergens succesvol heeft gebroed komt in meer dan 97% van de gevallen terug naar dezelfde locatie. Door in een aantal stallen van onderzoek C de volwassen dieren met mistnetten terug te vangen kun je ook de overlevingspercentages van de broedvogels en de jongen van voorgaande jaren berekenen. Tevens kom je iets tevens over de trouw aan een nestplek en over de verspreiding van de jongen. Jonge mannetjes vestigen zich doorgaans binnen 750 meter van hun geboortelocatie. Jonge vrouwtjes vestigen zich gemiddeld binnen de 2,5 km. Door in een aantal stallen van onderzoek C te vangen kan de dispersie (verspreiding) worden berekend.

Door de gegevens van de vier onderzoeken te combineren, kan SOVON berekenen hoe het met de boerenzwaluw gaat. Ook kunnen ze analyseren welke factoren cruciaal zijn voor de bescherming van de boerenzwaluw. Liggen de oorzaken in het veranderde landgebruik in West-Europa, op trek, of in de overwinteringsgebieden in Afrika.

Jaarkalender 2010

35 jaar NVWC

januari	8	vrijdag	Nieuwjaarsreceptie
	9	zaterdag	Knotten
	9	zaterdag	Knotten (jeugd)
	11	maandag	deadline HAK-AL 1 + jaarverslag
	14	donderdag	Bestuursvergadering
	16	zaterdag	Rivierentelling
	22	vrijdag	Lezing; de rijkdom van de Put van Buren
	16	zaterdag	Rivierentelling
	30	zaterdag	Knotten
	30	zaterdag	Roofvogeltelling
	30	zaterdag	Roofvogeltelling (jeugd)
februari	12	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 1
	12	vrijdag	Doe-avond algemene pagina's website vullen
	13	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	13	zaterdag	Wespenhuis maken (jeugd)
	18	donderdag	Bestuursvergadering
	19	vrijdag	Duolezing. Minicursus winter-roofvogels herkennen. Buizerdonderzoek rond landgoed Marienwaard
	20	zaterdag	Knotten
maart	5	vrijdag	Jaarvergadering; 2e deel: lezing van Henkjan Kievit over biodiversiteit op de Ned. Antillen
	6	zaterdag	Knotten (reservedatum)
	8	maandag	Deadline kopij HAK-AL 2
	13	zaterdag	Zwerfvuil uiterwaarden (jeugd)
	13	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	18	donderdag	Bestuursvergadering
	19	vrijdag	Lezing: Natuurfotografiecursus (met digitale compactcamera)
	21	zondag	Fotoworkshop natuurfotografie -jeugd - (onder voorbehoud)
	27	zaterdag	Vogels kijken in de Buurt: Plantage
april	9	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 2
	10	zaterdag	Voorjaarsplantenexcursie naar landgoederen 's Graveland
	10	zaterdag	Vroege vogels luisteren (jeugd)
	15	donderdag	Bestuursvergadering

	16	vrijdag	Lezing: Dagvlinders, herkenning en trends
	17	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	17	zaterdag	Oranjetipjesexcursie
	24	zaterdag	Vogelexcursie Zeeland
	24	zaterdag	Salamanders zoeken (jeugdgroep)
mei	14	vrijdag	Big Day (vogelwerkgroep)
	17	maandag	Deadline kopij HAK-AL 3
	20	donderdag	Bestuursvergadering
	21	vrijdag	Vogelexcursie Zouweboezem
	29	zaterdag	Libellen / waterdiertjes (jeugdgroep)
juni	4	vrijdag	Natuur 24 uur: "vleermuizen" en "nachtvlinders" met excursie
	5	zaterdag	Natuur 24 uur: "natuur in de uiterwaarden" (vogels / vissen / insecten)
	17	donderdag	Bestuursvergadering
	18	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 3
	19	zaterdag	Plantenexcursie naar De Bruuk (Nijmegen)
	19	zaterdag	Boerenzwaluw ringen (jeugdgroep)
	21	maandag	Deadline kopij zomerconvoronde
juli	9	vrijdag	Nationale nachtvliedernacht
augustus	7	zaterdag	Vogeltrektellen
	13	vrijdag	Verspreiding zomerconvoronde
	14	zaterdag	Picknick (onder voorbehoud)
	14	zaterdag	Dagprogramma voor de jeugd (<i>onder voorbehoud</i>)
	19	donderdag	Bestuursvergadering
	21	zaterdag	Vogeltrektellen
	28	zaterdag	Vogeltrektellen
september	3	vrijdag	Lezing Sloot en Plas
	4	zaterdag	Vogeltrektellen
	4	zaterdag	Planten en dieren in sloot en plas - Parijsch
	6	maandag	Deadline kopij HAK-AL 4
	10	vrijdag	Excursie Vleermuizen in de Plantage
	11	zaterdag	Vogeltrektellen
	11	zaterdag	Slakkenexcursie
	11	zaterdag	Rivierentelling vogels
	16	donderdag	Bestuursvergadering
	17	vrijdag	Leden voor de leden
	18	zaterdag	Vogeltrektellen hele dag (<i>onder voorbehoud</i>)
	25	zaterdag	Vogeltrektellen
	25	zaterdag	Vissen en waterkevers

oktober	2	zaterdag	Trektellen: Euro birdwatch - hele dag
	2	zaterdag	Paddenstoelenexcursie
	8	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 4
	9	zaterdag	Vogeltrektellen
	9	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	14	donderdag	Bestuursvergadering
	15	vrijdag	Lezing
	16	zaterdag	Vogeltrektellen hele dag <i>(onder voorbehoud)</i>
	16	zaterdag	Herfstvakantiekamp <i>(onder voorbehoud)</i>
	16	zaterdag	Paddenstoelenexcursie
	23	zaterdag	Vogeltrektellen
	30	zaterdag	Vogeltrektellen
november	6	zaterdag	Vogeltrektellen
	8	maandag	Deadline kopij HAK-AL 5
	11	donderdag	Bestuursvergadering
	13	zaterdag	Vogeltrektellen
	13	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	19	vrijdag	Lezing
	20	zaterdag	Vogeltrektellen
	20	zaterdag	Knotten
	23		Vogels kijken in de buurt: uiterwaarden
	27	zaterdag	Vogeltrektellen
december	10	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 5
	11	zaterdag	Knotten
	11	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	15	woensdag	Insectenvakantiefoto-op-naam-breng-avond
	16	donderdag	Bestuursvergadering
	17	vrijdag	Lezing

Convocaties

WO
16
dec

Vakantie-vlinder-libellen- foto-opnaambreng-avond

Foto's van de vakantie kijken, is altijd een heerlijke bezigheid. Herinnerd worden aan zonnige warmte en vooral aan de mooie libellen en vlinders! Maar het zou leuk zijn als die beestjes een naam krijgen!

Dat kan: woensdag 16 december is de jaarlijkse "vakantie-vlinder-libellen-foto-opnaambreng-avond".

Deskundigen van de insectenwerkgroep van de NVWC zitten dan met veldgidsen van allerlei landen uit Europa klaar om te helpen de libel of vlinder van een naam te voorzien! Al jaren is het een gezellige avond met veel mooie foto's van libellen en vlinders. Er wordt leuk gepuzzeld om namen te vinden. Ook mensen die niets op naam te brengen hebben, zijn welkom om mee te genieten van platen van anderen. Foto's van beesten uit de tuin waar je niet van weet hoe ze heten zijn natuurlijk ook van harte welkom.

Ben je buiten Europa geweest, dan is het handig even contact op te nemen met de organisatoren want dan kunnen eventueel gidsen van betreffende landen of regio's georganiseerd worden.

Organisatie: Kars Veling en Annette van Berkel
Te bereiken: 0345 531689 of per mail: ahvanberkel@planet.nl

Plaats: Ketelvink,
Middelcoopstraat 1a, 4102 CE Culemborg

Aanvang: 20.00 uur
Zaal open: vanaf 19.30 uur voor een kopje koffie of thee vooraf

Meenemen: foto's van op naam te brengen libellen en vlinders
Digitale foto's aanleveren: op stick, cd, dvd of harde schijf.
Dia's kunnen ook vertoond worden. Laat dat dan van te voren even weten aan de organisatoren.
Dan kan de projector ervoor klaar worden gezet.

vr
18
dec

Lezing door Ruben Fijn Vogelmetropool in de poolzee

Kakelende kinbandpinguïns, spugende sneeuwstormvogels, adellijke albatrossen, zzzzznurende zeeolifanten: het meest afgelegen en onherbergzaamste continent op aarde bruist volop van het leven. Naast de vele tientallen miljoenen vogels is Antarctica ook de woonplaats van duizenden walvissen en miljoenen zeehonden, en van een handjevol wetenschappers.

Vogelonderzoeker Ruben Fijn neemt u mee naar een prachtige plek in de zuidelijke oceaan: Signy op de South Orkney eilandengroep. In de lezing 'Vogelmetropool in de poolzee' maakt hij u deelgenoot van het leven als onderzoeker op een Zuidpoolbasis en het fantastische natuurschoon daaromheen. Van het Wilson's stormvogeltje tot de reuzenalbatros, van de dwergvinvis tot de Ross zeehond: de bijzondere Antarctische fauna is op de gevoelige plaat vastgelegd.

Bij het laten zien van deze schat aan dieren, zal Ruben Fijn ook vertellen over de bijzonderheden van het leven op een eiland zo groot als Culemborg. Hierbij laat hij zien hoe je zonder supermarkt, zonder dokter, en zonder infrastructuur, volop kunt genieten van de weerbarstige natuur.

Voor meer informatie over deze lezing:
Paul van Buchem
0345 510150
bestuur@nvwc.nl, t.a.v. Paul van Buchem

Locatie: Ketelvink
Adres: Middelcoopstraat 1A
Culemborg
(achter het Chopinplein op Terweijde)

Zaal open: 19.30 uur, tijd voor een kopje koffie of thee
Aanvang: 20.00 uur
Einde: 22.00 uur

Toegang: Gratis, ook niet-leden, vrienden,
bekenden zijn van harte welkom

vr
8
jan

Nieuwjaars bijeenkomst vanaf 19.00 uur

19:00 - 22:00 uur
In de Ketelvink

Het bestuur nodigt u van harte uit voor de nieuwjaarsbijeenkomst.

Als club kennen we de goede gewoonte alle leden uit te nodigen voor de nieuwjaarsbijeenkomst om elkaar het beste voor het komende jaar te wensen. 2010 is een bijzonder jaar: het 7e lustrumjaar van onze NVWC. En wat voor een jaar: het VN-jaar van de biodiversiteit. Dat is het thema waar we verschillende activiteiten omheen zullen organiseren.

De klusgroep heeft aangeboden om de Ketelvink gezellig te maken en voor de nodige lekkernijen te zorgen. Vanaf 19:00 uur staan de koffie en thee klaar. Met een drankje zullen we rond 20:00 uur een toast uitbrengen op elkaars gezondheid en de natuur in het nieuwe jaar.

Voor nieuwe en minder actieve leden is de nieuwjaarsreceptie een mooie gelegenheid om kennis te maken.

We hopen u allemaal te zien op vrijdagavond 8 januari!

Jouke Altenburg, voorzitter
bestuur@nvwc.nl
0345-519847

Za
10
jan

Knotdagen van de knotwerkgroep

De eerste knotdag in november is vlot verlopen en inschatting is dat een tweede werkdag in december volstaat om het snoeien van bomen langs de Weidsteeg/Beusichemsdijk te voltooien. Voor januari en februari staan er nog drie knotdagen gepland. Alle dagen gaan wij aan het werk op onze vaste stek aan de Lekdijk-Oost in Beusichem, De Duinen. De lange rij knotwilgen is vorige winter voltooid zodat nu de bomen bij de plasjes en de zomerdijk rechts van de boerderij aan de beurt zijn. Afvoer van hout is hier waarschijnlijk niet mogelijk in verband met gesteldheid van het terrein en al het resthout wordt verbrand. De gemeente Buren heeft daarvoor ontheffing verleend.

De data zijn:

Zaterdag 10 en 30 januari en 20 februari

De locatie De Duinen is te bereiken vanuit Culemborg door aan het einde van de Weidsteeg rechtsaf de Lekdijk te volgen voorbij Beusichem. Ongeveer 2 kilometer na de kruising met de Veerweg linksaf de afrit naar de boerderij te volgen, aanduiding middels een bord met "De Duinen", huisnummer 11. De bomen staan rechts van de boerderij in de uiterwaarden vlak bij de dijk.

Voor gereedschap, koffie e.d. wordt op alle dagen in voldoende mate gezorgd. Zelf svp voor brood zorgen, denk aan kleding/laarzen !!! Alle werkdagen wordt er vanaf 9u00 s'morgens gewerkt tot uiterlijk 14u00. Wie slechts enkele uurtjes kan, is uiteraard ook van harte welkom. Indien gewenst, is een plattegrond van de locaties op te vragen bij Harry van de Warenburg. Wie twijfelt of gezien de weersomstandigheden de snoeidag door kan gaan, neem dan na 7u30 contact op met 06-44704754 of kom voor 8u30 naar de Ketelvink. Is vervoer gewenst dan vooraf graag contact met onderstaande personen.

Inlichtingen bij:

Harry van de Warenburg, Grondzeilerweg 9 tel. 0345-514358
email: h.j.m.van.dewarenburg@freeler.nl
Wim Smits, Hoogeinde 8, Zoelmond, tel. 0345 -501671.

vr
22
jan

Lezing

door de NVWC

De soortenrijkdom van de Put van Buren (Tichelrrein)

Op deze avond zal aandacht worden gegeven aan de flora en fauna in onze directe omgeving, het Tichelrrein in Buren, dat wordt beheerd door Staatsbosbeheer.

Leden van de werkgroepen van de NVWC, zullen met meerdere korte presentaties en foto's het natuurschoon van dit unieke terrein voorschotelen. De thema's zullen zijn: insecten, planten, vogels, zoogdieren en vleermuizen, nachtvinders en libellen.

Voor meer informatie over deze lezing:

Paul van Buchem

0345 510150

bestuur@nvw.nl, t.a.v. Paul van Buchem

Locatie: Ketelvink
Adres: Middelcoopstraat 1A
Culemborg
(achter het Chopinplein op Terweijde)

Zaal open: 19.30 uur, tijd voor een kopje koffie of thee
Aanvang: 20.00 uur
Einde: 22.00 uur

Toegang: Gratis, ook niet-leden, vrienden,
bekenden zijn van harte welkom

Za
30
jan

Jaarlijkse roofvogeltelling

Start: 9.00 uur

Op zaterdag 31 januari houdt de vogelwerkgroep van de NVWC de jaarlijkse roofvogeltelling. In het werkgebied van de natuur- en vogelwacht worden dan alle roofvogels opgespoord. Dé kans om de algemeen in Nederland overwinterende roofvogels als buizerd, torenvalk en sperwer eens goed te leren kennen. Het is bijna altijd een heerlijke manier om met de natuur bezig te zijn zo aan het begin van het jaar.

Al sinds de jaren '80 uit de vorige eeuw worden de roofvogels in het werkgebied van de NVWC geteld. In de eerste jaren troffen we relatief kleine aantallen roofvogels aan. Vanaf ongeveer 1995 zijn de aantallen booming. In het gebied niet groter dan 80 km² worden sindsdien meer dan 120 exemplaren per telling gezien.

Per telgroep werden de afgelopen jaren zo'n 20 buizerden, 5 torenvalken en enkele sperwers waargenomen. Het streven is om met minimaal zes groepen van twee of meer personen op pad te gaan. De telling start om 9.00 uur bij de Ketelvink aan de Middelcoopstraat 1a in Culemborg en afhankelijk van het aantal deelnemers duurt het 3 à 4 uur. De telling wordt uitgevoerd per fiets.

Mee te nemen: een verrekijker, warme kleding en proviand voor onderweg. Ook regenkleding is aan te raden, voor een eventueel buitje onderweg. Als het echt te slecht is, gaat de telling in ieder geval op die dag niet door. Bij twijfel of de telling doorgaat, kan men vanaf 8 uur 's morgens bellen. Opgave vooraf is niet nodig.

Voor meer informatie bel:
Louis van Oort: 06-40761817
(Lvanoort@planet.nl).

vr
19 Duolezing
feb

'Winterroofvogels herkennen' & 'De buizerden van Mariënwaerd'

Roofvogels spreken tot de verbeelding. Ze herkennen is al wat minder eenvoudig. Je ziet ze vaak in een flits.

In het eerste deel van deze duopresentatie licht Jouke Altenburg toe waaraan je de roofvogels kunt herkennen die 's winters in de Betuwe voorkomen. De centrale vraag in zijn verhaal is: 'Waarom is het geen buizerd'?

Peter van Horssen onderzoekt al sinds 1996 de roofvogels die voorkomen rond het landgoed Mariënwaerd. Na de pauze vertelt hij aan de hand van de buizerd over de resultaten van dit onderzoek.

Kortom, dit belooft een aantrekkelijke avond over roofvogels voor beginners en kenners te worden.

Voor meer informatie over deze lezing:
Paul van Buchem
0345 510150
bestuur@nvwc.nl, t.a.v. Paul van Buchem

Locatie: Ketelvink
Adres: Middelcoopstraat 1A
Culemborg
(achter het Chopinplein op Terweijde)

Zaal open: 19.30 uur, tijd voor een kopje koffie of thee
Aanvang: 20.00 uur
Einde: 22.00 uur

Toegang: Gratis, ook niet-leden, vrienden,
bekenden zijn van harte welkom

Kort bericht

groene
betuwe.nl

Neem eens een kijkje op de Groene Betuwe

Sinds enige tijd bestaat de Groene Betuwe. Dit is een samenwerkingsverband van diverse organisaties die zich met Natuur- en milieu bezig houden. De NVWC is daarin een belangrijke partner. Belangrijk product van de samenwerking is een website waar alle natuur- en milieuactiviteiten in de Westelijke Betuwe worden aangekondigd. Op deze website www.groenebetuwe.nl kunt u een actueel beeld vinden van de activiteiten van alle organisaties. Ook zal de agenda vanaf januari maandelijks in de Culemborgse Courant komen.

Kars Velin

Adressen

Contactgegevens:

Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Clubhuis "De Ketelvink"
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
Triodosbank: 78.14.04.312
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

Bestuur:

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nwwc.nl of te bellen.

Jouke Altenburg (*voorzitter*)
Merelweg 30
4105 WZ Culemborg
0345 - 519 847
jouke.altenburg@gmail.com

Gijs Robeer (*secretaris*)
Houtmolenstraat 50
4105XK Culemborg
0345 - 51 92 10
robeer@xs4all.nl

Cocky de Groot (*2e secretaris*)
Valeriaan 49
4102 VG Culemborg
0345 - 51 30 08
grootca@xs4all.nl

Yme Jan Bosma (*penningmeester*)
Wilgeboom 51
4101 WK Culemborg
0345 - 51 30 08
bosmawerf@casema.nl

Algemene bestuursleden:

Paul van Buchem
Kastanjeboom 33
4101 VS Culemborg
0345 - 51 01 50
pvbuchem@kpnplanet.nl

Clubhuis

"De Ketelvink", voormalig "Ketelhuis" op Terweijde.

Arie Huijgen (beheer Ketelvink)
Binnen Molenstraat 32
4101 BA Culemborg
0345 - 51 59 75

Lidmaatschap en Contributie:

Nieuwe leden, adreswijzigingen en overige veranderingen in lidmaatschap kunnen worden doorgegeven via e-mail aan: ledenadmin@nwwc.nl of het postadres van "De Ketelvink" t.a.v. ledenadministratie.

Lidmaatschap 2009; per gezin/adres €15,00 per jaar. Postlidmaatschap €24,00 per jaar. Opzegging minimaal één maand voor het einde van het verenigingsjaar. Betaling per toegezonden acceptgirokaart of per betalingsoproep via e-mail van de penningmeester.

Coördinatoren:

VOGELWERK GROEP INCL. NESTKASTEN
Marcel Kok
Amstelsingel 19
4105 GZ Culemborg
0345 - 51 60 74
marcel.kok@pbl.nl

PLANTENWERK GROEP
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
0345 - 51 54 50
l.p.vanderkooij@wanadoo.nl

INSECTENWERK GROEP
Rob van de Haterd
Burgemeester Verweijlaan 44
4191 XH Geldermalsen
0345 - 52 25 82
robrob@zonnnet.nl

KNOTWILGENWERK GROEP
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
0345 - 51 43 58
h.j.m.van.dewarenburg@freeler.nl

WERK GROEP WINTERVOEDERING VOGELS
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
0345 - 51 09 29
la.poste@planet.nl

TUIN- EN KLUSWERK GROEP
Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
0345 - 51 53 93
waroux@scarlet.nl

JEUGD GROEP
Wiel Rutten (per 1-9-2009 vacant)
A. Romein Verschoorpad 1
4103 VE Culemborg
0345 - 51 00 64
NWWC@wielrutten.nl

BIBLIOTHEEK WERK GROEP
Gonda Baard
Martinus Nijhoffpad 13
4103 WP Culemborg
0345 - 52 13 94
mwbaard@planet.nl
Informatie en uitleen woensdagmorgen of op afspraak

LEZINGEN EN CURSUSSEN
Paul van Buchem
Kastanjeboom 33
4101 VS Culemborg
0345 - 51 01 50
pvbuchem@kpnplanet.nl

KAMPEN
Yme Jan Bosma
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg
0345 - 51 30 08
bosmawerf@casema.nl

Contactgegevens dierenopvang & dierenoverlast & milieuklachten:

VOGEL- ZOOGDIERENOPVANG
Alle hulpbehoevende "wilde" vogels kunnen, na overleg, gebracht worden naar:

(*tijdens kantooruren*)
Kinderboerderij "de Heuvel"
Jan Kaper
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
06 - 46 36 27 12

(*na kantooruren*)
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
0345 - 51 09 29

KLACHTEN OVER VLEERMUIZEN IN HUIS
Vleermuiswerkgroep Gelderland 'Vlegel'
Fred van Delft
Th. Zasstraat 6
4105 BN Culemborg
0345 - 51 58 20
fredvanDelft@casema.nl

VRAGEN OVER INSECTEN
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
ahvanberkel@planet.nl

DIERENAMBULANCE VIANEN
Jolande van der Klis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
06 - 51 11 12 90
jolandevanderklis@hetnet.nl

MILIEUKLACHTEN EN - MISSTANDEN
Klachten meldlijn gemeente Culemborg
0345 - 47 79 59

(na kantooruren)
via politie
Triosingel 34
4101 XC Culemborg
0900 - 88 44

BUITENGEWOON OPSPORINGSAMBTENAREN
CULEMBORG
P. Brosky 06-46 36 27 47
J. Kaper 06-46 36 27 12

ALGEMENE INSPECTIEDIENST
AID groendesck
030 - 669 26 40 of
030 - 669 26 63

Contactgegevens diverse regionale natuur- en milieuorganisaties:
Kinderboerderij "de Heuvel"
Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 88 09

STEUNPUNT NME

Pauline Hoevenaars
Bezoekadres: 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 97 41 (di. & wo.)
0345 - 47 78 17 (b.g.g.)
p.hoevenaars@culemborg.nl

STICHTING CAETSHAGE
Caetshage 1
4103 NR Culemborg
(tegenover de watertoren)
06-22667529 (Basjan)
website: www.caetshage.org

STICHTING DUURZAAM RIVIERENLAND
Bezoekadres: 'de Zwerfkei'
Kwelkade 1
4001 RK Tiel
0344 - 63 45 42
www.duurzaamrivierenland.nl

STICHTING WERK AAN 'T SPOEL
www.werkaanhetspoel.nl

STICHTING EVA-LANXMEER
Lodewijk van Deysselhof 19
4103 WK Culemborg
034-5568506 of
034-5568507
www.eva-lanxmeer.nl

MILIEUDEFENSIE STEUNPUNT CULEMBORG
Frederik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
0345 - 53 30 97
www.culemborg.milieudefensie.nl

MILIEUWERK GROEP BUREN
Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
0345 - 50 20 61

Overige clubinformatie:

HET VOGELJAAR
Via de NWWC kun je je abonneren op het tijdschrift "Het Vogeljaar". Abonnementkosten zijn €13,00 per jaar (i.p.v.€13,50) en worden via de NWWC-contributie verrekend. Aanmelden kan bij de penningmeester.

VERBANDTAS EN -TROMMEL:
Op excursie? Vergeet dan niet vanuit de Ketelvink de NWWC-rugtas mee te nemen met EHBO-doojsjes, instructies en belangrijke telefoonnummers. Iets gebruikt? Meld dit dan bij het bestuur via post@nwwc.nl

MELDEN NATUURWAARNEMINGEN:
via www.nwwc.nl of bel de betreffende werkgroepcoördinator

11 jaunari deadline kopij Hal-al nr 1 & jaarverslag

Indien deze Hak-al onbezorgbaar,
graag retour aan:
N.V.W.C.
Middelkoopstraat 1A
4102 CE Culemborg

AGENDA

december	9	woensdag	Thema avond
	10	donderdag	Bestuursvergadering
	12	zaterdag	KWG knotten
	16	woensdag	Vakantie-foto-vlinder-libel-op-naam-breng-avond
	19	zaterdag	VWG riviertelling
	24	donderdag	"De Heuvel"/NME thema; Levende Kerststal
januari	8	vrijdag	Nieuwjaarsreceptie
	9	zaterdag	Knotten
	9	zaterdag	Knotten (jeugd)
	14	donderdag	Bestuursvergadering
	16	zaterdag	Rivierentelling
	22	vrijdag	Lezing; de rijkdom van de Put van Buren
	16	zaterdag	Rivierentelling
	30	zaterdag	Knotten
	30	zaterdag	Roofvogeltelling
	30	zaterdag	Roofvogeltelling (jeugd)
februari	12	vrijdag	Verspreiding HAK-AL 1
	12	vrijdag	Doe-avond algemene pagina's website vullen
	13	zaterdag	Rivierentelling-vogels
	13	zaterdag	Wespenhuis maken (jeugd)
	18	donderdag	Bestuursvergadering
	19	vrijdag	Duolezing. Minicursus winter-roofvogels herkennen. Winterroofvogels herkennen & De buizerden van Mariënwaerd
	20	zaterdag	Knotten
	maart	5	vrijdag
6		zaterdag	Knotten (reservedatum)
8		maandag	Deadline kopij HAK-AL 2
13		zaterdag	Zwerfvuil uiterwaarden (jeugd)
13		zaterdag	Rivierentelling-vogels
18		donderdag	Bestuursvergadering

Kijk voor het laatste nieuws op www.nwvc.nl